

Volume 10, Special Issue, November 2023, p. 150-179
Turkey's 100th Anniversary (29 October 2023)

ArticleHistory:

Received
28/09/2023
Accept
24/10/2023
**Available
online**
25/10/2023

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.3461>

**THE INSURMOUNTABLE ISSUE IN THE
100TH ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC:
WOMEN'S REPRESENTATION IN POLITICS**

CUMHURİYET'İN 100.YILINDA AŞILAMAYAN SORUN:
SİYASETTE KADIN TEMSİLİ

Özlem Akı¹
Burcu Çam Yücebaş²
Hafize Seçtim³

Abstract

Representation in representative democracies, which today refers to a limited and non-direct democratic form of government; it ensures that management and the governed are connected by defending the views of individuals or protecting their interests. Representation, which reflects a form of relationship that enables individuals or groups within society to act on behalf of the whole of society, and equality, which constitutes one of the basic principles of democracy, are implemented through elections in the political system. Ensuring equality between men and women in political participation and representation, which constitute the basic elements of elections held by democratic methods in the modern world, is one of the most basic indicators of a country's development. Because expanding inclusiveness to all segments of society is an indispensable element of participation in governance and democracy. The purpose of the research conducted is; To raise awareness about "Women's Representation in Politics", which is seen as an insurmountable problem in the 100th anniversary of the Republic. Women, who make up half of the population, are often ignored, especially in terms of political representation. During the field study conducted in Çanakkale province, one-on-one interviews were held with former female MPs, female provincial chairmen, female council members and heads of women's branches who were actively serving in politics. Qualitative data collected from 15 women representatives were processed with content analysis using the Maxqda analysis program. The data obtained were presented in a thematic way in the research and the findings were evaluated. As a result of the research; it has been determined that there is a problem with gender inequality in the political arena in Turkey, that participating women politicians do not receive any training in political science, that there are individual, personal, organizational and social

1 Dr., Turgut Reis Ortaokulu Çanakkale, ozlemaki74@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3528-861X>

2 Doktorant, ÇOMÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Çanakkale, bcamyucebas@gmail.com, <https://orcid.org/0009-00006779-627>

3 Dr. Öğr. Üyesi, ÇOMÜ Sosyal Bilimler MYO, Çanakkale, sectimhafize@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8671-0828>

obstacles in taking an active role in politics, and that the quota practices implemented by political parties are not carried out at the desired level. As a result of the research, solution suggestions were made for the problems identified regarding the positions of women political representatives in politics and the inadequacy of their representation rates.

Keywords: Representation, Women Representation, Politics, The Issue of Women's Representation in Politics.

Özet

Günümüzde sınırlı ve doğrudan olmayan demokratik bir yönetim biçimini ifade eden temsili demokrasilerde temsil; bireylerin görüşlerinin savunulması veya menfaatlerin korunması suretiyle yönetimin ve yönetilenlerin birbirine bağlanmasını sağlar. Toplum içindeki bireylerin ya da grubun toplumun bütünü adına hareket etmesini sağlayan bir ilişki biçimini yansıtan temsil ile demokrasinin temel ilkelerinden birini teşkil eden eşitlik, siyasal sistemde seçimler vasıtasıyla uygulanır. Modern dünyada demokratik yöntemlerle yapılan seçimlerin temel unsurlarını oluşturan siyasal katılım ve temsilde, kadın-erkek eşitliğinin sağlanmış olması bir ülkenin gelişmişliğinin de en temel göstergelerinden biridir. Çünkü kapsayıcılığın tüm kesimleri kapsayacak şekilde genişletilmesi yönetime katılmanın ve demokrasinin olmazsa olmaz unsurudur. Yapılan araştırmanın amacı; Cumhuriyet'in 100. yılında aşılamayan sorun olarak görülen "Siyasette Kadın Temsili" konusunda farkındalık yaratmaktır. Nüfusun neredeyse yarısını oluşturan kadınlar, özellikle siyasal temsil açısından çoğunlukla görmezden gelinmektedir. Çanakkale ili kapsamında yapılan saha çalışmasında, siyasette aktif olarak görev yapan kadın milletvekili adayları, kadın il başkanları, kadın meclis üyeleri, kadın kolları başkanları, kadın kolları üyeleri ve muhtarlar ile birebir görüşmeler yapılmıştır. 15 kadın temsilciden toplanan nitel veriler, Maxqda analiz programı kullanılarak içerik analizi ile işlenmiştir. Elde edilen veriler çalışmada temalaştırılarak sunulmuş, bulgular değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda; Türkiye'de siyasi arenada cinsiyet eşitsizliği ile ilgili bir sorunun olduğu, katılımcı kadın siyasetçilerin çoğunun siyaset bilimi ile ilgili herhangi bir eğitim almadıkları, siyasette aktif rol almada bireysel, kişisel, örgütsel ve toplumsal engellerin bulunduğu, siyasi partilerin uyguladıkları kota uygulamalarının da istenilen düzeyde yürütülmediği gibi tespitlere ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda kadın siyasi temsilcilerin siyasetteki konumları ve temsil oranlarının yetersizliğine dair saptanan sorunlara yönelik çözüm önerileri getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Temsil, Kadın Temsili, Siyaset, Siyasette Kadın Temsil Sorunu.

GİRİŞ

Romalıların "repraesentare" kelimesinden türemiş olan temsil kavramı, hem siyaset biliminin hem de demokrasi kavramının en temel yapı taşlarından biridir. Toplum içindeki bireylerin ya da grubun toplumun bütünü adına hareket etmesini sağlayan bir ilişki biçimini yansıtan temsil ile demokrasinin temel ilkelerinden birini teşkil eden eşitlik, siyasal sistemde seçimler vasıtasıyla uygulanır.

Modern dünyada demokratik yöntemlerle yapılan seçimlerin temel unsurlarını oluşturan siyasal katılım ve temsilde, kadın-erkek eşitliğinin sağlanmış olması bir ülkenin gelişmişliğinin de en temel göstergelerinden biridir. Çünkü kapsayıcılığın tüm kesimleri kapsayacak şekilde genişletilmesi yönetime katılmanın ve demokrasinin olmazsa olmazıdır.

Ancak günümüzde dünya ülkelerinin çoğunluğunda toplumun tüm kesimlerinin eşit bir biçimde temsil edilemediği görülmektedir. Dünya nüfusunun neredeyse yarısını oluşturan kadınlar özellikle siyasal temsil açısından hemen hemen tüm ülkelerde görmezden gelinmiştir (Sipahi ve Özsoy, 2020). Bu durum kadınların

sorunlarının dile getirilmesi, fırsat eşitliğinin sağlanması, beklentilerin karşılanması ile haklarının korunması ve savunulması açısından dezavantajlar yaratmaktadır. Küresel bir sorun olarak da adlandırabileceğimiz siyasette kadın temsili sorununun kökeninde; toplumların kültürel yapısı ve toplumsal cinsiyet algısı gibi nedenlerin yattığı söylenebilir.

Küresel bir sorun olarak cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi ve siyasette kadın temsiline artırılmasına yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde çabalar sarf edilse de hala istenilen düzeye ulaşılamamıştır. Bu kapsamda bazı ülkeler, uyguladıkları politikalar, yasal düzenlemeler, teşvik mekanizmaları ve cinsiyet kotaları gibi araçların kullanımıyla bu soruna çözüm bulmaya çalışmışlardır. Uluslararası düzeyde hedefler belirlenmiş ancak bu hedeflere de henüz ulaşılamamıştır. 1995 yılında kabul edilen Pekin Deklarasyonu'yla siyasette kadın temsil oranını % 30'lara ulaştırma hedefi henüz başarılmasa da bu bildirgenin dünyada kadın temsil oranlarına olumlu yansımaları olmuştur (Gül ve Altındal, 2015). 1995 sonrasında itibaren Türkiye'de de kadın temsil oranında artış görülmekle birlikte bu oranın hala oldukça düşük olduğunu söylemek mümkündür.

Türk kadını, Cumhuriyet'in kurucusu Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK sayesinde 1930 yılında siyasal haklarını elde ederken aynı yıl yerel seçimlere, 1934 yılında ise genel seçimlere katılma, seçme ve seçilme haklarına sahip olmuştur (Sevinç ve Palavar, 2021). 7 Aralık 1934 tarihinde seçme ve seçilme hakkına kavuşan Türk kadını, 8 Şubat 1935 tarihli seçimin ardından 18 kadın milletvekili ve % 4,5 oranıyla TBMM'de temsil edilebilmiştir (Şahin, 2022).

Cumhuriyet'in kuruluşunun 100. yılına gelindiğinde, hatırlanması gereken bazı önemli hususlar vardır. Monarşiden Cumhuriyet'e geçilirken kadının kimliğinde oldukça büyük değişim yaşanmıştır. Cumhuriyet'in kurucusu Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK kadınları daima "Yüksek Bir Mevkii" olarak tanımlamış ve insanlığın var oluşunun merkezine de kadınları yerleştirmiştir (Yılmaz, 2010: 191-212). Atatürk'e göre kadınlar, yaşanan tüm zenginlikleri yaratan kişilerdir ve toplumun her kesiminde sanatta, ekonomide, bilimde erkeklere daima destektir (Arıkan, 1984). Bu nedenle Atatürk, kadınların bilgi, beceri sahibi ve iyi eğitilmiş olmaları için çabalamış, gelecekte kadınların ve erkeklerin tüm açılardan eşit haklara sahip olabilecekleri fikrinde olmuştur (Kocatürk, 1984). Atatürk'e göre bundan böyle kadınlar "Cumhuriyet Kadınları"dır. Bu ifade, toplumsal ilişkilerde kadının yasal açıdan erkekle aynı haklara sahip olması anlamına gelmektedir.

Dünyada birçok gelişmiş ülkeden çok daha önce kadınların seçme ve seçilme hakkını kazandığı Türkiye'de, TÜİK verilerine göre 2022 yılı sonu itibarıyla 579 milletvekili içerisinde kadın milletvekili sayısının 100, erkek milletvekili sayısının ise 479 olduğu tespit edilmiş, kadın milletvekili oranı geçen yüzyılda ancak % 17,3'e çıkabilmiştir. Bu oranla kadın temsili açısından 193 ülke arasında Türkiye 132. sırada yer almaktadır. 2023 yılı genel seçimlerinin ardından ise meclise giren kadın milletvekili sayısı 121'e yükselerek Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihi boyunca görülen en yüksek temsil sayısına ulaşmıştır. Ancak siyasette kadın temsili dünyada olduğu kadar Türkiye'de de çözülmesi gereken bir sorun olmaya devam etmektedir.

Bu kapsamda siyasette kadın temsil sorununun ortaya konulmasını ve çözüm önerilerinin sunulmasını amaçlayan araştırmada öncelikle literatür taraması yapılmış, kadın temsili konusunda oluşturulan raporlar incelenmiş ve 15 kadın siyasetçi ile yapılan görüşmeler ile nitel veriler toplanarak çözümlenmiş, elde edilen bulgular yorumlanarak sorunun çözümüne ilişkin öneriler sunulmuştur.

1. DEMOKRASİ, SİYASAL KATILIM VE SİYASAL TEMSİL

Günümüz modern yönetimlerin temelini demokrasi oluşturur. Demokrasi, azınlıkların haklarını ve menfaatlerini koruyarak çoğunluğun iktidarını kontrol altına alan dezavantajlıların yönetimi diğer bir ifadeyle, halkın kendi kendini kamu görevlilerine ihtiyaç duymadan doğrudan ve sürekli biçimde yönettiği bir hükümet şekli, sosyal eşitsizlikleri azaltmayı amaçlayan bir refah ve yeniden dağıtım sistemi, çoğunluğun yönetimine dayalı bir karar verme sistemi olarak açıklanabilmektedir (Heywood, 2015: 102).

Siyasi bir rejim biçimi olarak 19. yüzyıl sonlarında gelişme gösteren demokrasiler, iktisadi yapıda, özgürlük ve eşitlik anlayışı gibi düşünce ve hak anlayışındaki değişimlerle birlikte farklılık göstermiştir. Yeni demokrasi anlayışı 12. yüzyıldan önce kilise hukukunda ortaya çıkan "temsili" ile ve bu temsil ise konuların konuşulup, tartışıldığı ve kararlara dönüşerek icra edildiği yerler olarak "parlamento" ile ilişkili olmuştur (Özkan, 2020). "Dolaylı" ya da "temsili" demokrasi olarak ifade edilen bu yeni demokrasilerde, egemenlik yetkileriyle donatılmış vatandaşlar kendi temsilcilerini seçerek kendi kendilerini dolaylı olarak yönetmektedirler.

Bununla birlikte demokrasinin var olabilmesi, toplumun bütünüyle ilgili temel kararları alabilmelerini ya da buna yetkili olmalarını gerektirir (Pustu, 2005: 122). Bu açıdan değerlendirildiğinde demokrasinin var olabilmesi, siyasal katılımı ve temsili gerekli kılmaktadır. Toplumun bütünüyle ilgili kararların alınmasında ideal olan o toplumun ilgili tüm kesimlerinin katılımıdır. Ancak bu küçük gruplarda mümkün olabilirken günümüz ülkelerinin nüfusları dikkate alındığında uygulamada neredeyse imkânsızdır. Bu durum grupların haklarının korunması, fikirlerinin savunulması açısından temsili gerekli kılar. Temsilciler, aday olarak seçimlere katılan ve genellikle siyasi partilerin gösterdikleri adaylar arasından seçilir. Belirli bir yaşa gelmiş ve eşit haklara sahip vatandaşlar, demokratik seçimlerle kendilerini temsil edecek kişileri seçerler. Seçimlerde farklı siyasal görüş, fikir veya çıkarları temsil eden temsilciler periyodik olarak halka hesap verir.

Çoğunluğun yönetimi olarak da ifade edilen demokrasilerde, halkın çoğunluğunun belirlediği temsilciler farklılıkları yansıtacak şekilde meclis sandalyesine sahip olurlar. Ancak çoğunluk her zaman toplumun tüm kesimlerini yansıtmayabilir. Örneğin toplumun çoğunluğunun kararıyla meclise gönderilmiş adayların eşit bir biçimde cinsiyetleri temsil etmediği görülmektedir. Bu açıdan adaletin sağlanabilmesi için toplumun farklılıklarını yansıtacak şekilde çoğulcu bir yöntem de gerekli görülebilir.

Cinsiyetlerin eşit bir biçimde temsil edilememesinin birçok nedeni vardır. Öncelikle kadınların siyasal yaşama katılımı neredeyse tüm ülkelerde yetersizdir. Kadınların siyasal yaşama katılımını destekleyen ulusal ve uluslararası birçok yasal yönetsel düzenleme vardır. Ancak sorunun aşılmasının o kadar kolay olamayacağı istatistiklere yansımaktadır.

Kadınların siyasal yaşama katılımının yetersizliğinin belirleyici etkenleri arasında eğitim düzeyinin yetersiz oluşu, sosyo-kültürel özellikleri, ekonomik durumları ve aile içi sorumlulukları sayılabilir. Toplumsal cinsiyet algısı, siyasetin erkek egemen bir alan olarak görülmesi de kadınların siyasal katılım ve temsili olumsuz etkileyebilmektedir. Kadınların düşük eğitim düzeyine sahip olmalarının pek çok alanı olduğu gibi siyasal katılım durumlarını da olumsuz yönde etkilediği ifade edilmektedir. Cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında sadece kadınların eşitlik bilinç ve farkındalığına ulaşması yeterli olmamaktadır. Bunun sağlanabilmesi için aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğini dikkate alan bir eğitimle birlikte, bütün olarak toplumun da bu konuda kadınların yanında yer alması gerekmektedir (T.C. Başbakanlık, 2008: 8).

Nüfusun yarısını oluşturan kadınların siyasal temsil oranının yetersizliği; kadınların sorunlarının dile getirilmesi, fırsat eşitliğinin sağlanması, beklentilerin karşılanması ile haklarının korunması ve savunulması açısından dezavantaj yaratır. Genel anlamda küresel bir sorun olarak bakabileceğimiz kadın temsiliyetinin yetersizliğinin temelinde,

toplumların kültürel yapısı, toplumsal cinsiyet algısı gibi nedenlerin yattığı söylenebilir (Seçtim ve Erkul, 2022: 97).

2. TOPLUMSAL CİNSİYET SORUNSALI VE KADIN TEMSİLİ İLİŞKİSİ

Toplumunu kadın ve erkekler birlikte oluşturur. Ancak her toplumda kültürel yapının şekillendirdiği biyolojik cinsiyet farkı da göz önüne alınarak cinsiyete göre kalıplaşmış davranışlar ve roller belirlenmiştir (Tosun ve Doğan, 2021: 77). Biyolojik özelliklerle açıklanan cinsiyet kavramından öte, toplumsal cinsiyet bireyin rollerini belirleyen sosyal bir statü aracı olarak görülür.

Toplumsal cinsiyet, üyesi olunan toplumun kadın ve erkek olarak nitelenen iki cinse yüklediği toplumsal roller ve bu rollerin bireylerin hayatını nasıl etkilediğini ifade eden bir kavramdır. Dolayısıyla bireylerin giyim, davranış, sosyal roller, iş bölümleri ve çalışma koşulları, toplum içindeki konumları toplumsal cinsiyet algısına göre şekillendirilir (Turgut, 2019: 322).

Toplumlar doğal olarak tarihsel süreç içerisinde ürettikleri kültürlerini üyelerine öğretmek varlığını sürdürmektedirler. Toplumun uyum içerisinde yaşayabilmesi ve varlığını sürdürebilmesi bu kültürel aktarımın sağlanması ve yaşatılabilmesi ile ilişkilidir. Kültürü oluşturan bu toplumsal normlardan biri de toplumsal cinsiyettir. Biyolojik farklılıklarının üstüne hemen hemen her toplumun cinsiyete atfettiği bu kaçınılmaz rolleri de bireyler benimserler. Genel olarak bakıldığında cinsiyet rollerinin getirdiği bu toplumsal statüler neredeyse hep kadınların aleyhine olmaktadır (Tosun ve Doğan, 2021: 79).

Bireylerin toplumsal yapı içinde sorumluluklarını, ayrıcalıklarını, yetkilerini, görevlerini ve insanlarla ilişkilerini gösteren toplumsal cinsiyet rolleri kadın ve erkeklere birçok alanda cinsiyetlerine bağlı olarak “uygundur” ya da “uygun değildir” ifadeleri ile oluşturulan ezberler bulundurulur. Erkekler için uygun bir alan olarak görülen siyaset de bu örneklerden biridir (Üste, 2017: 123). Bu algı toplumsal cinsiyet eşitsizliğini beraberinde getirmektedir.

Türkiye’de siyaset içinde kadını ve kadın yöneticileri görmek zordur. Siyasal partilerde, erkeklerin ağırlıklı olarak yer aldıkları karar verici parti yapıları ile sadece kadınların yer aldığı bağımlı, uyumlu olmaya zorlanabilen, sözde yetki sahibi kadın kolları oluşumları arasında cinsiyete dayalı bir işbölümü ortaya çıkmaktadır. Siyasette kadın tarafından kullanılan alanlar partilerin özgürlük, demokrasi, eşitlik anlayışlarına göre farklılıklar gösterse de istatistiklere yansıyan oranlar bunun genel bir sorun olduğunu göstermektedir (Üste, 2017: 121). Son yıllarda gerçekleştirilen çalışmalarla gelişim sağlanmış olmasına rağmen siyaset, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin halen görünür olduğu alanlardan biridir.

Kadın ve erkek arasındaki genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerinden kaynaklı farklılıkların eşitsizlik çerçevesinde ele alınması mümkün değildir. Geçmişten getirilen iktidar ilişkilerinin sonucunda toplumun kadın ve erkeğe bakışı ile alakalı bir durum haline gelen toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların politik, ekonomik, sosyal, kültürel, insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanmaları konusunda engeller ve mağduriyet yaratmaktadır (Akalin ve Baş, 2018: 114). Söz konusu engellerin aşılması ve kadının mağduriyetinin önlenmesi amacıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmaya yönelik raporlar hazırlanmış, ulusal ve uluslararası düzeyde yasal-yönetimsel düzenlemeler yapılmıştır.

BM tarafından “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi” (CEDAW), ayrımcılığın tanımını yapan ilk uluslararası belge olarak kabul edilir. Bu sözleşme aynı zamanda, kadınların yaşamını etkileyen siyaset, ekonomi, sosyal ve kültürel yaşam, hukuk, sağlık ve aile gibi alanlarda kadınların rolleri ve yerlerine dair sorunları kapsamlı bir şekilde ele alan ilk sözleşmedir. Türkiye’de 1981 yılında yürürlüğe giren sözleşmeye göre; taraf ülkeler, kadınlara karşı ayrımcılığın her biçimini yasaklayıp, türlü araçlarla kadınlara karşı yapılan ayrımcılığı ortadan kaldırmaya yönelik politika izlemeyi kabul etmektedir. Bununla birlikte sözleşmede yer alan; kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı yasaklayan ve gerektiği takdirde yaptırımlar getiren gerekli mevzuatı çıkarmak; kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan mevcut yasaları, hukuki düzenlemeleri, gelenekleri ve uygulamaları değiştirmek veya kaldırmak gibi hükümler mevcut politikaları etkilemiş ve

kadınların haklarının korunmasına yönelik yasal yönetsel düzenlemeler yapılmıştır (Eroğlu, 2012: 2).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortaya koyan bir diğer belge “Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği (KTCE) Raporu” dur. Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan rapor, cinsiyete dayalı farklılıkları ve bunların zaman içerisindeki değişimini izlemeyi sağlayan önemli bir veri kaynağıdır.

KTCE Raporu cinsiyete dayalı olarak kaynak ve fırsatlara erişimde farklılıkları ölçmektedir. Böylece ülkelerdeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ülkelerin gelişmişlik düzeylerinden bağımsız olarak ölçülebilmesine olanak sağlanmaktadır. Bununla birlikte toplumsal cinsiyet eşitsizliği göstergeleri olarak; kadına yönelik eğitim, istihdam, yönetime katılma ve parlamentoda temsil oranı, şiddet ve diğer hukuki haklar bakımından sorunların yaygınlığını ve şiddetini ortaya çıkarmayı esas almakta ve küresel boyutta toplumsal cinsiyet eşitsizliğini bölgelere ve gelire göre karşılaştırmaktadır. KTCE Raporu, ekonomi, siyaset, eğitim ve sağlık gibi alanlara göz önünde bulundurularak hazırlanmakta ve küresel anlamda ülkelerin toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri bağlamında farklı bölge ve gelir grupları arasında karşılaştırma yapmaktadır. Endekste yer alan ülkelerin sıralaması; ekonomiye katılım ve fırsatlar: eğitimsel kazanımlar: sağlık ve sağlıklı yaşam beklentisi: siyasi güçlenme olarak dört temel alana göre yapılmaktadır. Bu değerlendirmede siyasi güçlenme kavramı, parlamentodaki kadın oranı, bakanlık pozisyonlarındaki kadın oranı, kadın devlet veya hükümet başkanı sayılarını ifade etmektedir (Bardakçı ve Oğlak, 2022: 74-75). 2023 yılında yayınlanan küresel cinsiyet eşitsizliği endeksi (global gender gap index) değerlerine göre; Türkiye, geçen yıla oranla beş sıra gerileyerek endekste yer alan 146 ülke arasında 129. sırada yer almıştır. Siyasi güçlenme boyutunda sıralamasının geçen yıla oranla gerilediği görülmektedir.

Tablo 1. Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi

KÜRESEL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ ENDEKSİ	Endeks puanı	2023	Endeks puanı	2022
TÜRKİYE	0.638	129.	0.639	124.
Ekonomiye Katılım ve Fırsatlar	0.500	133.	0.493	134.
Eğitimsel Kazanımlar	0.980	99.	0.973	101.
Sağlık ve Sağlıklı Yaşam Beklentisi	0.966	100.	0.966	99.
Siyasi Güçlenme	0.106	118.	0.123	112.

Kaynak: weforum.org/2023

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet algısı ve cinsiyet eşitsizliği her alanda kadınların kaynaklara ve fırsatlara erişimini engellemekte ve bu durum siyasi kadın temsiline de yansımaktadır. Kadınların siyasal katılımını ve temsilini artırabilme konusunu bir bütün olarak ele alabilmek için ekonomik, siyasi ve eğitim düzeyi anlamında kadının güçlendirilmesi son derece önemlidir. Kadınların bu alanlara katılım göstermesine ve bu kapsamdaki fırsatların artırılmasına yönelik birtakım düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Diğer alanlar güçlendirilmeden toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi ve siyasal temsilin artırılmasının bir illüzyondan öteye geçebilmesi mümkün değildir.

3.DÜNYADA KADIN TEMSİLİNİN DURUMU

Kadınların dünyada bir vatandaş olarak haklarını kazanmaları gelişmiş ülkelerde bile oldukça uzun zaman almıştır. Rasyonel birey anlayışının kadınlarda eksik olduğu ve erkeklere has bir özellik olduğu görüşü kadınların bir vatandaş olarak seçme ve seçilme hakkını çok geç kazanmalarına neden olmuştur. Kadınlar bu hakkı ancak, 19. yüzyılın

sonlarından itibaren kazanmaya başlamışlardır (Seçtim ve Erkul, 2022: 105). Seçme ve seçilme hakkının kazanılması kadar bu hakkın benimsenmesi de zor olmuştur. Bugün siyasette sıklıkla karşılaşılan kadınların temsil sorunu sadece ülkemizde değil, ABD gibi gelişmiş ülkelerde de yaşanmaktadır (Üste, 2017: 114). Dünyanın en büyük demokrasi olgusu olarak görülen Amerikan tarihinde bile kadınlar gücün dışındaki her alanda yer almışlar ancak, yönetimin ve siyasi partilerin karar alma düzeneklerinin dışında bırakılmışlardır. Kadınlar onlara emanet edilen çocuklarından bile daha kötü pozisyonda yer alarak bugünlere gelmiştir (Abzug ve Edgar, 1972: 17).

Dünyanın çeşitli ülkelerinde kadınların seçme ve seçilme hakkını elde ettikleri tarihlere bakıldığında, ABD'de kadınların oy kullanma hakkından (1920) önce seçilme hakkını kazandıkları görülmektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Seçme-Seçilme Hakkının Tanındığı Yıl ve Ülkeler

YIL	ÜLKELER	YIL	ÜLKELER
1788	ABD (seçilme)	1950	Haiti, Hindistan
1893	Yeni Zelanda (seçme)	1952	Yunanistan, Lübnan
1902	Avustralya	1954	Kolombiya, Gana, Belize
1906	Finlandiya	1955	Etiyopya, Peru, Nikaragua, Honduras
1907	Norveç (seçilme)	1956	Benin, Mısır, Somali, Gabon
1913	(seçme)	1957	Malezya, Zimbabve (Seçme)
1915	Danimarka, İzlanda	1959	Madagaskar, Tunus, Tanzanya
1917	Kanada, Hollanda (seçilme)	1960	Kıbrıs, Gambia, Tonga
1918	Avusturya, Almanya, Macaristan, Rusya,	1961	Paraguay, Ruanda, Sierra Leone
1919	Belçika, Lüksemburg, İsveç, Hollanda, Ukrayna	1962	Cezayir, Monako, Uganda
1920	ABD (seçme), Arnavutluk, Slovakya	1963	Afganistan, İran, Fas, Kenya
1921	Ermenistan, Azerbaycan, Belçika (seçilme)	1964	Sudan, Papua Yeni Gine (seçme)
1928	Birleşik Krallık (1918 sınırlı), İrlanda	1967	Demokratik Kongo, Yemen, Kribati
1930	Türkiye (seçme hakkı), Güney Afrika (beyazlar)	1970	Andora, Yemen
1931	İspanya, Sri Lanka	1971	İsviçre
1932	Brezilya, Tayland	1972	Bangladeş
1934	Küba, Portekiz (1931 sınırlı), Türkiye (seçilme)	1974	Ürdün
1937	Filipinler	1980	Irak
1938	Bolivya	1984	Güney Afrika (melezler ve Hintliler)
1944	Fransa, Bulgaristan, Jamaika	1986	Moldova
1947	Arjantin, Meksika, Pakistan, Singapur, Japonya	1994	Güney Afrika (siyahlar)
1948	İsrail, Nijer, Kore	2005	Kuveyt
1949	Şili, Çin, Bosna Hersek		

Kaynak: Seçtim ve Erkul, 2022: 106

1900'lü yıllara kadar kadınların toplumsal karar mekanizmalarında yok sayıldığı söylenebilir. Genel olarak bugünün gelişmiş ülkelerinden başlayarak bu hakların 1900'lü yılların başından itibaren kazanıldığı görülmektedir. Bu hakkı kadınlara veren ilk ülkelerin Yeni Zelanda, Avustralya, Finlandiya, Norveç, Danimarka ve İzlanda olduğu görülür. Bugün de kadın temsili konusunda ilk sıralarda yer alan İskandinav ülkeleri,

dünyada kadınların siyasal katılımı ve temsili konusunda öncülük etmiştir. Türkiye ise kadınlara bu hakkı, Fransa, İsviçre, İspanya gibi gelişmiş Avrupa ülkelerinden çok daha önce tanımıştır.

Kadınların sadece seçme ve seçilme hakkını kazanmaları yetmemektedir. Bu haklarını kullanabilmeleri de önemlidir. Siyaseti eril bir alan olarak gören toplumsal cinsiyet algısı kadınlar ve erkekler arasında temsil eşitsizliği yaratmaktadır. Bu eşitsizlik dünyada kadın milletvekili oranlarında açıkça görülmektedir.

Tablo 3. Yıllara Göre Dünyada Kadın Milletvekili Oranları

Yıllar (Temmuz)	1997	2002	2007	2012	2017	2022	2023
Dünyada Kadın Milletvekili Oranları	% 11,7	% 14,7	% 17,5	% 20	% 23,5	% 26,3	% 26,7

Kaynak: Dünyada Kadın Millet Vekili Oranları; archive.ipu; data.ipu.org

Inter-Parliamentary Union'un (IPU) 1997 yılından itibaren paylaştığı verilerine göre kadın temsili konusunda dünya genelinde dikkate değer bir yol alınmadığı görülmektedir.

Kadın temsili konusu özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde uluslararası gündemde yer almış ve 1995 yılında yapılan IV. Dünya Kadın Konferansı'nda ortaya koyulan ve bu konferansta kabul edilen Pekin Deklarasyonu'yla kadınlar adına eşitlik, kalkınma ve barış hedeflerini ileri götürmeye yönelik önemli adımlar atılmıştır. Bu açıdan Pekin Deklarasyonu kadın temsiline artırılmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur.

1975 yılı BM tarafından "Uluslararası Kadın Yılı" olarak ilan edilmiş ve ilk "Dünya Kadın Konferansı" Meksiko City'de gerçekleştirilmiştir. Sonraki 10 yıl da (1975-1985 yılları arası dönem) "Kadınların On Yılı" ilan edilerek her beş yılda bir yapılması planlanan izleme toplantıları ile bu süreçte kaydedilen ilerlemenin değerlendirilmesine karar verilmiştir. 1985 yılında Nairobi'de gerçekleştirilen III. Dünya Kadın Konferansı'nda kadınların siyasal temsiline % 30 orana ulaşılması hedefi koyulmuş fakat 1995 yılında Pekin'de gerçekleştirilen IV. Dünya Konferansı'nda bu oranın %10'da kaldığı, hedeflenen orana ulaşamadığı tespit edilmiştir. Bunun sonucunda, belirlenen hedefe ulaşabilmek amacıyla bazı düzenlemeler yapıldığı ve birçok hükümetin kısmen ya da tamamen uygulamaya geçtikleri görülmüştür. Ulusal ve uluslararası STK'lar da bu süreci izlemektedirler. Pekin Deklarasyonu sonrasında yapılan düzenlemeler ve girişimlerle, 1997'den 2023'e kadar geçen süreçte dünya genelinde kadın siyasal temsiline iki katından fazla arttığı söylenebilir. Ancak bu oranlar bölgelere göre farklılık göstermektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Yıl ve Bölgelere Göre Parlamentolarda Kadın Temsil Oranı

BÖLGELER	1997	2002	2007	2012	2017
Nordik Ülkeler (İsveç, Norveç, Danimarka, İzlanda, Finlandiya, Grönland ve Faroe Adaları)	% 36,4	% 38,9	% 41,6	% 42	% 41,7
Avrupa-İskandinav ülkeleri dahil AGİT üye ülkeleri	% 12,6	% 16,8	% 19,8	% 22,9	% 27,1
Amerika	% 12,7	% 16,2	% 19,9	% 22,5	% 28,1
Avrupa-İskandinav ülkeleri hariç AGİT üye ülkeleri	% 11,5	% 15,1	% 18,2	% 21,5	% 26,0
Asya	% 13,1	% 14,9	% 17,9	% 20,3	% 19,7
Pasifik	% 11,6	% 15,1	% 16,6	% 18,0	% 15,0
Sahra-altı Afrika	% 10,4	% 13,5	% 16,7	% 13,2	% 23,8
Arap Ülkeleri	% 3,3	% 4,5	% 9	% 15,2	% 18,2

Kaynak: Bölgelere Göre Kadın Temsil Oranı: archive.ipu.org

Inter-Parliamentary Union'un (IPU) verilerine göre 1997-2017 yılları arasında siyasi temsilde cinsiyet farkının en az görüldüğü ülkeler % 36,4'ün üzerine çıkan oranlarla kuzey ülkeleri olmuştur. Amerika bağlamında da Pekin Deklarasyonu'nun etkisi olduğu söylenebilir. 1997 yılında % 12,7 olan kadın milletvekili oranı 2017'de % 28,1'e çıkmıştır. Ancak bu on yıllık dönemde en önemli ve en çok göze çarpan gelişmeyi Arap ülkeleri kaydetmiştir. 1997 yılında parlamentolarında % 3,3 kadın milletvekili bulunan Arap ülkelerinde, 2017'ye gelindiğinde yaklaşık altı katlık bir artışla %18,2'lik orana ulaşıldığı görülmektedir. 2017 yılında parlamentolarında kadın milletvekili oranı en düşük bölge ise 20 yıl içerisinde önemli bir gelişme kaydedemeyen Pasifik bölgesidir.

Tablo 5. Bölgelerde Güncel Kadın Temsil Oranı (Ağustos 2023)

BÖLGELER	2022	2023
Amerika	% 34,4	% 34,8
Avrupa	% 31,2	% 31,4
Sahra-altı Afrika	% 26,0	% 26,8
Asya	% 20,9	% 21,3
Pasifik	% 22,8	% 22,8
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	% 16,8	% 16,4

Kaynak: Güncel Bölgesel Kadın Temsil Oranları: data.ipu.org

2017 yılında kadın siyasi temsil oranı % 30'u geçen sadece Nordik ülkeler iken bu durum 2020 sonrası gelişme göstermiştir. Amerika ve Avrupa bölgesi Pekin Deklarasyonu ile hedeflenen % 30 oranını ancak 2023 yılı itibariyle aşabilmiştir. Sahra-altı Afrika ve Asya bölgelerinde kadın siyasi temsil oranları artmış, Pasifik bölgesinde değişim olmamış, Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde ise oran düşmüştür.

Tablo 6. Ülke Parlamentolarında Kadın Temsil Oranları

Ülke	2023 %	1997%	Ülke	2023 %	1997%	Ülke	2023 %	1997%
1. Ruanda	61,3	17,1	11. Bolivya	46,2	-	35. Fransa	37,8	10,9
2. Küba	55,7	22,8	12. Norveç	46,2	36,4	45. Almanya	35,1	26,2
3. Nikaragua	51,7	10,8	13. Senegal	46,1	11,7	48. Birleşik Krallık	34,8	18,2
4. Andora	50	7,1	14. Finlandiya	46	33,5	89. Çin	26,5	-
5. Meksika	50	14,2	15. Monako	45,8	5,6	98. İsrail	24,2	7,5
6. BAE	50	0	16. Güney Afrika	45,6	25,0	101. İrlanda	23,1	12,0
7. Yeni Zelanda	50	29,2	17. Arjantin	44,8	27,6	112. Pakistan	20,5	2,3
8. İzlanda	47,6	25,4	18. İspanya	44,3	24,7	120. Türkiye	19,8	2,5
9. Kosta Rika	47,4	15,8	19. Namibya	44,2	22,2	166. Japonya	10,3	4,6
10. İsveç	46,4	40,4	20. Danimarka	43,6	33,0	193. Sudan	0	5,3

Kaynak: data.ipu.org (Eylül 2023); archive.ipu.org

2023 verilerine göre ülkelerin parlamentolarında kadın temsilci oranları incelendiğinde Ruanda'nın % 61,3 oranıyla ilk sırada yer aldığı görülür. Yedi ülke % 50 oranını geçmiştir. 28 ülke parlamentosunda kadın temsilci oranı % 40'ın, 64 ülkede %30'un üzerindedir. 193 ülkenin yer aldığı listede Türkiye, parlamentosundaki % 17,4 kadın temsilci oranıyla 120. sırada yer almaktadır. Japonya ise % 10,3 kadın temsilci oranıyla listenin sonlarında 166. sırada yer almıştır. 27 ülkede kadın temsilci oranı %10'un altında kalmış olup, Sudan devleti parlamentosuna hiç kadın temsilci göndermemiş, yedi ülkenin ise verileri paylaşılmamıştır (archive.ipu.org). Ancak dikkat çekici olan 2023 yılı itibariyle parlamentolarında kadın temsilci oranını arttırmayı başaran ve % 50 oranını yakalayan ülkelerin varlığıdır. Ruanda'da kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi ve kota uygulamaları başarılı olmuş ve ilk sırada yer almasını sağlamıştır. Birleşik Arap Emirlikleri'nde de kadınlara sağlanan haklar, yapılan düzenlemeler ve teşvikler başarılı olmuştur. Sonuç olarak, farklı mekanizmalar ve teşvikler kullanılarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçmenin mümkün olduğu görülmektedir.

Bu kapsamda en çok başvurulan yöntem kota uygulamaları olmuştur. 2019'da yasalarla kadın kotalarını yürürlüğe koymuş 80 ülke bulunmaktadır. Latin Amerika ve Karayipler'de kadın kotaları sayesinde kadın milletvekili oranı % 31,6 ile dünyadaki tüm ülkelerin üstüne çıkmıştır (www.unwomen.org, 2020).

Kota uygulamaları adaylık sürecinde listelerde belirli bir oranda kadın adaya yer verilerek gerçekleştirilir. Ancak, sadece kota uygulamak kadın temsili sorununu çözmek için yetersiz olmaktadır. Çünkü kadın adaylara listenin alt sıralarında yer verilerek teoride hedeflenen başarı pratiğe dökülememektedir. Bu durumun önüne geçebilmek amacıyla Arjantin, Bolivya, Belçika gibi bazı ülkeler hem yasal düzenlemeler yaparak hem de parti içi kural ile kadın temsili destekleyerek önlem almaktadır. Fermuar sistemi olarak adlandırılan uygulamada ise adaylar bir kadın aday bir erkek aday olarak sıralanır. Ruanda, Fas gibi bazı ülkelerde sonuçlara dayalı kota uygulamalarının kullanıldığı da görülmektedir. Bu sistemde kadınların listeleri ayrılırken bazı ülkelerde de belirli bölgelerden sadece kadın adayların çıkarılması söz konusudur (Hindistan). "Kaybedenler içinde en iyisi sistemi" olarak ifade edilen sistemde ise seçim çevrelerinde en çok oy alan ama seçilemeyen belli sayıda kadına parlamentoda sandalye tahsis edilirken (Ürdün), Tanzanya, Pakistan gibi bazı ülkelerde ise seçim sonrasında siyasi partilere kotaları doldurma hakkı verilir (Sezer, 2022: 62-70).

Kadın devlet başkanlarının sayıları incelendiğinde ise durumun daha da vahim olduğu görülmektedir. 1945 yılı öncesinde yalnızca Avusturya'da bir kadın meclis (Bundesrat) başkanı seçilmiştir. 1945'ten 1997'ye kadar olan dönemde 186 ülkeden yalnızca 42'sinde kadın başkan seçilmiştir ve bazıları tek (18), bazıları iki meclisli (24) olan bu 42 ülkede kadın başkanlar 78 kez başa geçmiştir. Bölgelere göre incelendiğinde bu ülkelerin 18'inin Avrupa'da, 19'unun Amerika kıtasında, 3'ünün Afrika'da 1'er tanesinin de Asya ve Pasifik bölgelerinde oldukları görülmektedir. Kota uygulamaları bir yandan kadın temsili artırırken diğer yandan da günümüze dek neredeyse yok denilebilecek bir düzeyde olan kadın başkanların oranının artmasına da sebep olmuştur. 2023 itibariyle 78'i iki meclisli olan 190 parlamentonun meclislerine 62 kadın başkanlık etmekte ancak, % 22,8 oran ile kadın başkanların oranı erkek başkanlara göre oldukça düşük kalmaktadır (data.ipu.org/women-speakers/2023).

Parlamentolarda görülen düşük sayılardaki kadın temsil oranı yerel yönetimlerde de farklı değildir. Ancak, BM verilerinde ülkelerin parlamentolarında kadın temsilci oranlarına göre yerel yönetimlerde ve sendikalarda durumun biraz daha iyi olduğu belirtilmektedir (www.unwomen.org, 2020).

Birleşmiş Milletler üyesi 133 ülkeden elde edilen 2020 yılı verileri yerel karar organlarındaki seçilmiş üyelerin % 36'sını kadınların oluşturduğunu göstermektedir. Bunlar arasından sadece iki ülkenin % 50 kadın temsilci oranına ulaşabildiği ve 18 ülkenin yerel yönetimlerinin karar organlarındaki kadın temsilci oranının % 40 ve üzerinde olduğunu bilinmektedir. Mevcut durum merkezi yönetimdeki temsil oranlarından daha iyi

seviyededir. Bu durum bölgesel olarak da farklılık göstermektedir (Seçtim ve Erkul, 2022: 110). Ocak 2020 itibarıyla kadınların yerel yönetim organlarındaki temsil oranları: Orta ve Güney Asya, % 41; Avrupa ve Kuzey Amerika, % 35; Pasifik, % 32; Sahra Altı Afrika, % 29; Doğu ve Güneydoğu Asya, % 25; Latin Amerika ve Karayipler, % 25; Batı Asya ve Kuzey Afrika, % 18 olarak belirtilmiştir (www.unwomen.org, 2020).

Genel olarak değerlendirildiğinde dünyada kadınların seçme ve seçilme hakkını çok geç kazandıkları, bununla birlikte siyasal temsilde cinsiyet eşitsizliğinin devam ettiği görülmektedir. Siyaset eril bir alan olarak görülmekte ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadın siyasal temsil oranlarına yansımaktadır. 1975 yılında ilk kez gerçekleştirilen Dünya Kadın Konferansı'yla dikkat çekilen toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesine yönelik olarak gerçekleştirilen eylemler sonucunda kadınlar önemli kazanımlar elde etmiştir. 1975 sonrasında kadın temsil oranlarının arttığı ancak yine de eşitlikten oldukça uzak olduğu görülmektedir. Özellikle Pekin Deklarasyonu sonrasında alınan kararları birçok ülkenin kısmen ya da tamamen uygulamaya koymasıyla bu oranlarda gözle görülür iyileşmeler olduğu açıktır. Ancak günümüzde hala Japonya, Türkiye gibi eril toplumlarda kadınların siyasal temsil eşitsizliğine maruz kaldığı da bir gerçektir. Bu "coğrafya kader midir?" sorusuyla birlikte "kültürel yapı kader midir?" sorusunu da beraberinde getirmektedir.

4. TÜRKİYE'DE KADIN TEMSİLİNİN DURUMU

Modern Türkiye Cumhuriyeti'nde elde edilen kadınların siyasal temsil haklarının temelleri Osmanlı'nın son dönemlerinde atılmıştır.

Monarşi ile yönetilen Osmanlıda siyasal katılımın ancak Tanzimat ve Islahat Fermanları ile Kanun-i Esasi'yle birlikte atılan demokratik adımlarla başladığı söylenebilir. Özellikle II. Meşrutiyetle birlikte padişahın yetkilerinin sınırlandırılarak, halkın temsilcilerine dayanan bir mekanizmanın oluşturulması ile siyasal katılımın belirgin ilk adımı atılmıştır. Birçok partinin katıldığı seçimlerin yapıldığı bu dönemde ancak, emlak sahibi ve belirli bir miktarda vergi veren erkeklere oy hakkı tanınmıştır. 1923 yılında ise oy hakkı herhangi bir maddi şart aranmaksızın yalnızca erkeklere tanınarak kapsam genişletilmiş ama kadınlar bu hakkı kullanamamıştır (Pınarcıoğlu, 2017: 17). Tanzimat ile başlayan kadının toplumsal yaşamda daha fazla yer almasını da savunan modernleşmenin sınırları yine erkekler tarafından belirlenmiştir (Tosun ve Doğan, 2021: 80).

Osmanlıda kadınlar 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar kamusal alanda yer alma olanağı bulamadıkları gibi, birçok haktan da mahrum bırakılmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra başlayan kadın hareketleri ile başta siyasal haklar olmak üzere kadınlar birçok hak talebinde bulunmaya başlamışlardır. Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti'nin bir yayın organı olarak çeşitli konuları ele almakla birlikte "Kadınlar Dünyası Dergisi"nin 1913-1921 yılları arasında kadınların siyasal haklarını elde etmesi için verilmesi gereken mücadeleleri de ele alan bir yaklaşımı olmuştur. Bu süreçte Nezihe Muhittin'in siyasal hak arama mücadelesi için yazdığı yazılar ve çıkardığı dergilerin yanı sıra kurduğu "Kadınlar Halk Fırkası" da, kadınların siyasal katılımı ve temsili açısından önemli bir adım olmuştur (Üste, 2017: 104-105).

Osmanlıda kadınların siyasal hak arayışı, kadın hareketleri ve buna öncülük eden kadınların etkin mücadelesiyle olmuştur. Kadınlar, kurmuş oldukları gazete, dergi gibi basın organlarıyla ve dernekler aracılığıyla taleplerini dile getirmişlerdir. Bu talepler ilk başlarda kadınların eğitim hakkı, çalışma hakkı, mirastan eşit şekilde faydalanma, ev dışında çalışabilme ve üretime katılma şeklindeki sosyal ve medeni haklara ait talepleri oluştururken, ilerleyen süreçte siyasal hak taleplerini de içerir hale gelmiştir.

Türk kadını ülkenin kurtuluşu için milli mücadelede erkeklerle birlikte yer almaktan çekinmemiştir. Özellikle 1920 sonrasında siyasal hak taleplerini yüksek sesle dile getiren kadınlar, kısmen toplumdan muhalefet görmüştür. Ancak, Atatürk toplumsal gelişmenin ancak kadın ve erkeği birlikte yücelterek mümkün olabileceği yönündeki düşüncesiyle Türk kadınına toplumda hak ettiği yeri vermek için gerekli reformları yapmaktan çekinmemiştir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu (1924) ile kadın ve erkeğin eğitim hakkından eşit şekilde yararlanması sağlanmıştır. Medeni Kanun (1926) ile kadınlara yeni medeni haklar kazandırılmıştır. Tanzimat döneminden itibaren verilen mücadelenin sonucunda, Türk

kadını önce 1930 yılında yerel seçimlerinde, sonra 1934 yılında milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı elde etmiştir (Hamzaoglu, 2018: 90-91).

Gelişmiş birçok ülke kadınlarından önce seçme ve seçilme hakkını elde eden Türk kadını, teoride bu hakkı kullanabilse de, uygulamada fırsat eşitsizlikleriyle karşılaşabilmektedir. Sivil toplumun zayıf olduğu genç Türkiye Cumhuriyeti'nde, geleneksel özellikler gösteren toplumsal yapının baskın etkisiyle, devlet eliyle yukarıdan aşağıya gerçekleştirilen reformların benimsenmesi uzun yıllar almıştır. Başlarda kadınların siyasal temsilinin düşük oranlara sahip olmasının bile hak mücadelesinde bir basamak olarak değerlendirilmesi mümkün iken, bugün önemli bir ilerleme kaydedilememiş olması da hakların savunulmasında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin büyük bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır

1934'de seçme-seçilme hakkını elde ederek Fransa, Belçika, İtalya, İspanya, İsviçre gibi birçok batı ülkesi kadınlarının önüne geçen Türk kadını, 8 Şubat 1935 genel seçimleriyle birlikte TBMM'de % 4.08 oranında temsil edilmiştir (Say, 1998: 11).

Seçilme hakkının elde edilmesinden sonra gerçekleşen ilk genel seçim olan 1935 seçimlerinde 17, 1936 yılında yapılan ara seçimde meclise giren 18 kadın milletvekili ile birlikte TBMM'de kadın milletvekili oranı % 4,6 olmuştur. Ancak, bu oran 70 yılı aşkın bir süre aşılamamıştır. 2007 seçimlerinden sonra kadın siyasal temsil oranlarında (tekrarlanan 2015 seçimleri hariç) tedrici bir artış olmuştur (Tablo 7).

Tablo 7. Türkiye'de Genel Seçimler Sonucu Kadın Milletvekili Oranları

Seçim Yılı	Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Sayısı	Toplam İçindeki Pay (%)	Seçim Yılı	Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Sayısı	Toplam İçindeki Pay (%)
1935	395	18	4,6	1987	450	6	1,3
1939	400	15	3,8	1991	450	8	1,8
1943	435	16	3,7	1995	550	13	2,4
1946	455	9	2,0	1999	550	22	4,0
1950	487	3	0,6	2002	550	24	4,4
1954	535	4	0,7	2007	550	50	9,1
1957	610	7	1,1	2011	550	79	14,4
1961	450	3	0,7	2015 (Haziran)	550	98	17,8
1965	450	8	1,8	2015 (Kasım)	550	81	14,73
1969	450	5	1,1	2018	600	103	17,17
1973	450	6	1,3	2023	600	121	20
1983	400 (1 boş)	12	3,0				

Tek partili dönemde kadın milletvekili oranında bir artış olmamış, ancak çok partili dönemde parlamentoda kadın temsili yok denecek kadar az olmuştur. Çok partili dönemde meclisteki kadın temsili 2007 seçimlerine kadar % 5'i geçememiştir. Türkiye'de kadınlar mecliste % 20 oranına ancak 2023 seçimleriyle ulaşabilmiştir. Bu oran Pekin Deklarasyonu ile belirlenen % 30'luk kadın temsil oranının çok altındadır. Türkiye dünya genelinde 193 ülke arasında 120. sırada, birçok gelişmemiş ülkenin bile gerisinde yer almıştır. Bu durum kadınların temsili açısından oldukça üzücüdür. Kadın temsil sorunu sadece merkezi yönetimin karar organlarında değil, yerel yönetimlerin karar organlarında da görülmektedir.

Tablo 8. Türkiye’de Yerel Seçimlerde Kadın Temsil Oranları

	Toplam Sayı	Kadın Sayısı	Kadın Oranı %
<i>1999 Seçimleri</i>			
Belediye Başkanı	3216	20	0.62
Belediye Meclis Üyesi	34084	541	1.59
İl Genel Meclisi	3122	44	1.40
<i>2004 Seçimleri</i>			
Belediye Başkanı	3225	18	0.56
Belediye Meclis Üyesi	34447	817	2.37
İl Genel Meclisi	3208	57	1.78
<i>2009 Seçimleri</i>			
Belediye Başkanı	2948	26	0.88
Belediye Meclis Üyesi	31790	1340	4.22
İl Genel Meclisi	3379	110	3.26
<i>2014 Seçimleri</i>			
Belediye Başkanı	1396	40	2.87
Belediye Meclis Üyesi	20498	2198	10.72
İl Genel Meclisi	1251	60	4.80
<i>2019 Seçimleri</i>			
Belediye Başkanı	1359	39	2.90
Belediye Meclis Üyesi	20745	2283	11.00
İl Genel Meclisi	1272	48	3.77

Türkiye’de yerel yönetimlerin kadın belediye başkan oranları incelendiğinde bunun da % 3’ü geçemediği görülmektedir. Toplumun neredeyse yarısını oluşturan kadınların yerel yönetimlerde yok sayıldığını ifade etmek mümkündür. Bu durum il genel meclislerindeki kadın temsil oranlarında da farklı değildir. İl genel meclislerinde kadın temsilci oranları % 5’i geçememiştir. Yerel yönetimlerde kadın belediye meclis üyeleri nispeten daha iyi oranlara sahiptir. Bu oranlar ancak 2014 seçimleriyle birlikte % 10’u aşabilmiştir. Bu oranlar Türk kadınının 1934’te elde ettiği kazanımlara rağmen hak mücadelesinde çok başarılı olamadığını açıkça göstermektedir. Birçok hakkını gelişmiş batı ülkelerindeki kadınlardan önce elde etmiş olsa da Türk kadınının bu hakkını benimsemekte zorlandığı söylenebilir. Bununla birlikte Türkiye’de siyasi partilerin kendi politikalarıyla ilişkili olarak uyguladıkları kadın kotalarının sonuçlara yansımada da söylenebilir. Siyasi partilerin çoğunluğu adaylık sürecinde kadın kotası uygulamaktadır. Ancak sonuçlara yansımayan kadın oranları dikkate alındığında, bu uygulamanın çok gerçekçi olmadığı hatta sadece göstermelik olduğu ve kadın adayların seçilemeyecek noktalara konularak kotaların doldurulduğunu da söylemek mümkündür.

Türk kadınları siyasi temsil açısından dünyada oldukça geri durumdadır. Bazıları Türk kadınından daha sonra temsil hakkını elde eden AB ülkelerinde kadınlar her beş yerel yöneticiden birinin kadının olduğu görülmektedir. Kadınların belediye meclislerinde temsil oranı İsveç’te % 41, Finlandiya’da % 30, Almanya ve Hollanda’da % 23, İtalya’da % 22’dir. Bu tablo demokratikleşme düzeyiyle, AB kadınlarının haklarını kullanma talepleriyle ve bu taleplere ülkelerin verdiği duyarlılıkla ilişkilidir (Belli, 2015: 82).

Kadınların siyasal temsil sorunu diğer yerel yönetim kurumları; büyükşehir belediyeleri ve muhtarlık kurumlarında da değişmemektedir. 2009 büyükşehir belediye seçimlerinde 21 kadın aday seçimlere girmiş ama seçilememiştir. 2014 seçimlerinde ise 30 büyükşehir belediye başkanlığı için 44 kadın adayın yarıştığı seçimlerde 3 kadın (%10) büyükşehir belediye başkanlığını kazanmıştır. Büyükşehir ilçe belediyelerinde bu oran % 5'te kalmıştır (Seçtim ve Erkul, 2022).

Muhtarlar boyutunda da kadın temsili oldukça kötü durumdadır. 2019 yerel seçimlerinden çıkan sonuç, 18.085 köy muhtarından sadece 58'inin kadın olduğunun ortaya koymaktadır (%0,03). Yasal bir yerel yönetim kurumu olmamakla birlikte mahalle muhtarlıklarında durum daha iyidir. 2019 seçimlerinde 622 kadın muhtar seçilmiştir (%2) (www.ysk.gov.tr).

Sonuç olarak, demokrasinin en temel unsuru hakların kullanımı ve yönetime katılımıdır. Modern Türkiye Cumhuriyeti demokratik bir ülke olarak yasal-yönetimsel düzenlemelerle kadınlara bu haklarını birçok gelişmiş ülkeden önce sağlamıştır. Ancak, görülmektedir ki hakların kullanımı aşamasında sorunlar yaşanmaktadır. Toplumunu erkeklerle birlikte oluşturan kadınların yönetimde temsili neredeyse yoktur. 100 yıllık süreçte kadın temsili konusunda çok az bir ilerleme kaydedilmiştir. Bu durum Türkiye'yi dünya ülkeleri arasında oldukça geride bırakmaktadır. Demokrasinin tam olarak uygulanabilmesi toplumu ilgilendiren kararların ancak toplumun tüm kesimleriyle birlikte verilerek mümkün olabilecektir. Bu kapsamda kadınların güçlendirilmesi, hak bilincinin geliştirilmesi, katılımlarının çeşitli mekanizmalarla artırılması ve eşit temsilin sağlanması gereklidir.

5. YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmanın konusunu Türk siyasetinde kadın temsili sorunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda araştırma, Çanakkale örneğinde Türkiye'deki cinsiyet eşitsizliğini, kadının siyasal hayata katılımını etkileyen faktörleri, kadını siyasal hayatın dışında bırakan sebepleri, siyasal partilerin kadın kota uygulamalarını, Türkiye'de kadın siyasetçi olmanın zorluklarını ve engellerini tespit etmeye yönelik betimsel bir araştırmadır. Elde edilen verilerle bir durum tespiti yapılmış ve bulgulara yönelik öneriler sunulmuştur.

21. yüzyılda hala siyasette kadın temsili bir sorun olarak düşünülmekte ve konuyla ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Dolayısıyla bu alanda gerçekleştirilecek çalışmalar sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır. Araştırmanın kadın temsil sorununa elde ettiği bulgularla katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma Materyali/Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Türkiye'de siyasetçi kadın temsilciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise, Çanakkale ilinde siyasi faaliyette bulunan kadın temsilcilerden oluşturulmuştur. Siyasi partilerin üst kademelerinde görev yapmış ve/veya halen görev yapmaya devam eden Çanakkale kadın milletvekili adayları, kadın genel başkan yardımcıları, siyasi partilerin teşkilat başkanları, kadın kolları başkanları, partilerin il başkanları, kadın muhtarlar ve partilerin diğer üst kademelerinde görev almış ve/veya halen görevlerine devam eden kadın siyasetçiler araştırma örnekleme dâhil edilmişlerdir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Alan araştırması kapsamında görüşme tekniği uygulanarak nitel veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler ise içerik analiz tekniği ile çözümlenmiş ve yorumlanmıştır.

6. BULGULAR

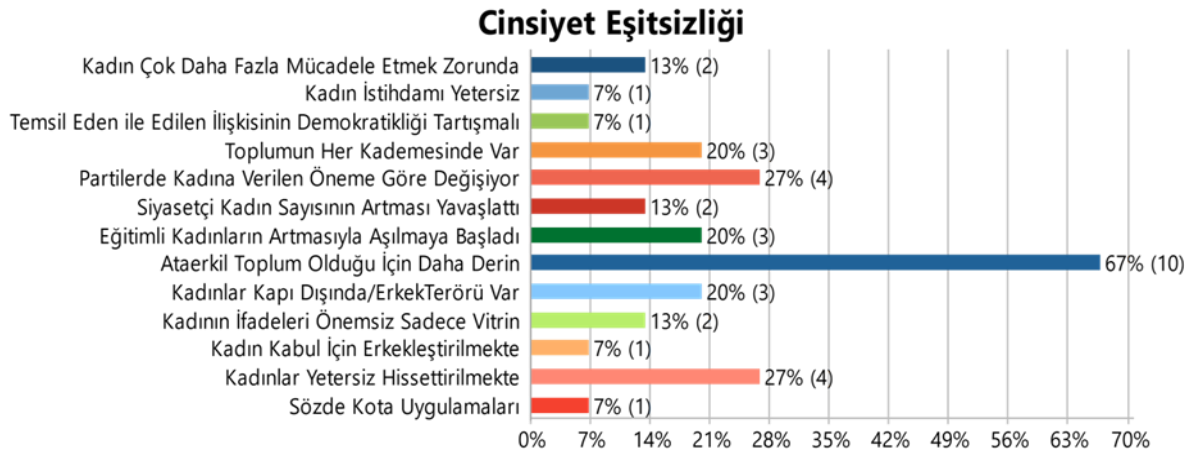
Araştırma kapsamında 15 siyasetçi kadın katılımcıdan elde edilen bulgular içerik analiz ile çözümlenerek görselleştirilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda 915 açık kod içeren 15 tema (Cinsiyet eşitsizliği, uluslararası sözleşmeler, kadının siyasette söz sahibi olma durumu, kadın temsil sorunu, kadınların kariyer engelleri, siyasetin aile yaşamına

etkisi, siyasette eğitilmiş-alaylı farkı, kadın siyasetçi adayların aday sıralama durumu, kadın siyasetçilere sağlanan kolaylıklar, adaylık sürecinde kadın siyasetçilerin karşılaştıkları zorluklar, siyasette kadın kota uygulamaları, cam tavan sendromu, Türkiye’de kadın siyasetçi olmanın zorlukları, erkek siyasetçilerin kadın siyasetçilere yaklaşımları, asli unsur olmada kadın kolları yapılanmaları, kadın temsiline artırılabilmesinde kullanılacak mekanizmalar) oluşturulmuştur. Araştırma bulguları bu temalar doğrultusunda açıklanmıştır.

6.1. Cinsiyet Eşitsizliğine İlişkin Bulgular

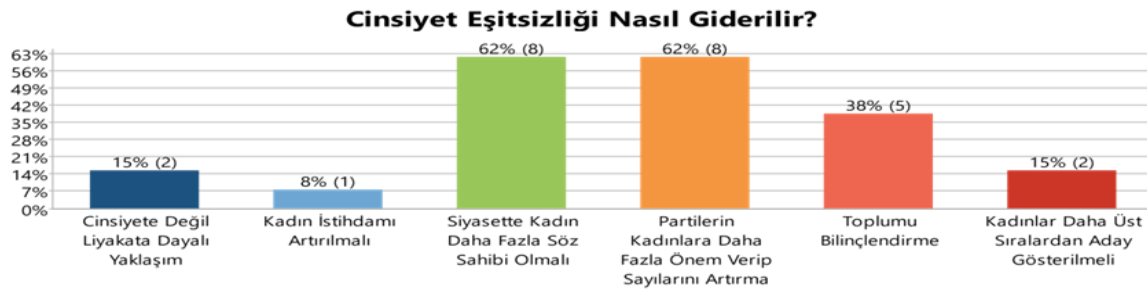
15 katılımcının Türkiye’de siyasi arenada cinsiyet eşitsizliği hakkındaki düşünceleri şu şekilde açıklanmıştır.

Tablo 9. Cinsiyet Eşitsizliği



Katılımcıların tamamı Türkiye’de cinsiyet eşitsizliğinin olduğunu vurgulamış ve ataerik toplum yapısının bunda en etkili faktör olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte kadınların yetersiz hissettirilerek, daha fazla mücadele etmeye zorlanarak, karar alma sürecinde kapı dışında bırakılarak bu eşitsizliğe maruz bırakıldığı ifade edilmiştir. Ancak bunun partilerin kadına verdikleri göre değişkenlik gösterdiği ve toplumun her kademesinde görüldüğü de belirtilmektedir.

Tablo 10. Cinsiyet Eşitsizliği Nasıl Giderilir?



Katılımcılar bu eşitsizliğin giderilebilmesi için kadının daha fazla söz sahibi olması ve partilerin kadın sayılarını artırması ve kadına daha fazla önem vermelerinin gerektiğini belirtmiştir. Bununla birlikte toplumun bilinçlendirilmesi ve liyakat temelli yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir.

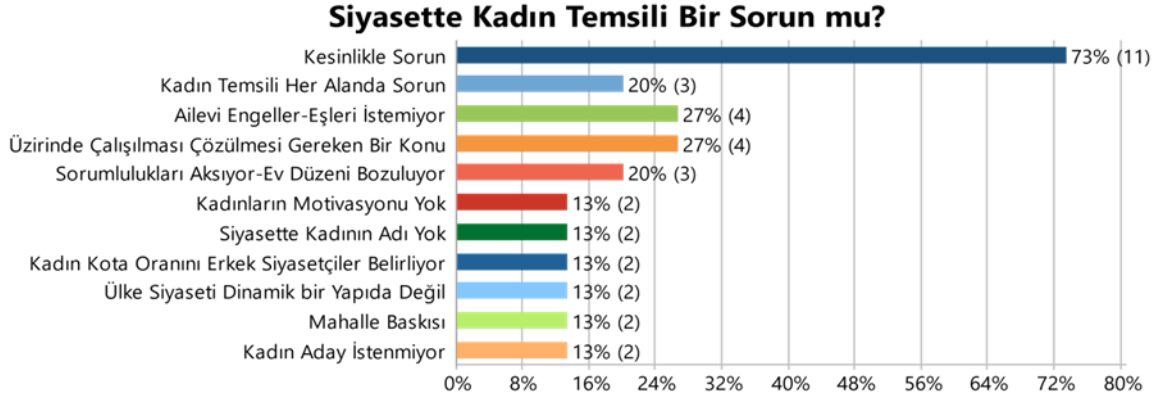
6.2. Uluslararası Sözleşmeler Hakkında Bilgi Düzeyine İlişkin Bulgular

Katılımcıların çoğunluğu uluslararası sözleşmelere dair bilgi sahibi olduğu görülmüştür. Ancak bu sözleşmelerin adının sözde var özde yok olduğu da ifade edilmiştir. Bilgisi

6.4. Kadın Temsil Sorununa İlişkin Bulgular

Katılımcılara siyasette kadın temsiline bir sorun olup olmadığı sorulmuştur. Elde edilen bulgulara göre; siyasette kadın temsili kesinlikle bir sorun olarak görülmektedir (% 73). Bununla birlikte kadın temsiline her alanda bir sorun olduğu ve üzerinde çalışılmasının gerektiği vurgulanmıştır. Ailevi engellerin, sorumlulukların, kadınların motivasyon eksikliklerinin, mahalle baskısının da bunda etkili olduğu belirtilmektedir.

Tablo 13. Siyasette Kadın Temsili Bir Sorun mu?

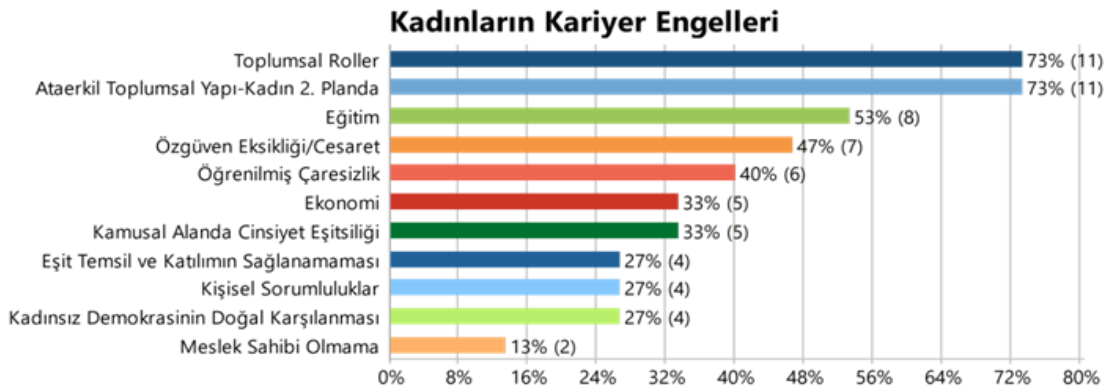


6.5. Kadınları Siyasi Hayatın Dışında Bırakan Kariyer Engellerine İlişkin Bulgular

Katılımcılara kadınları siyasi hayatın dışında bırakan kariyer engellerinin ne olduğu ve bu engelleri bireysel, örgütsel ve toplumsal olarak nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur.

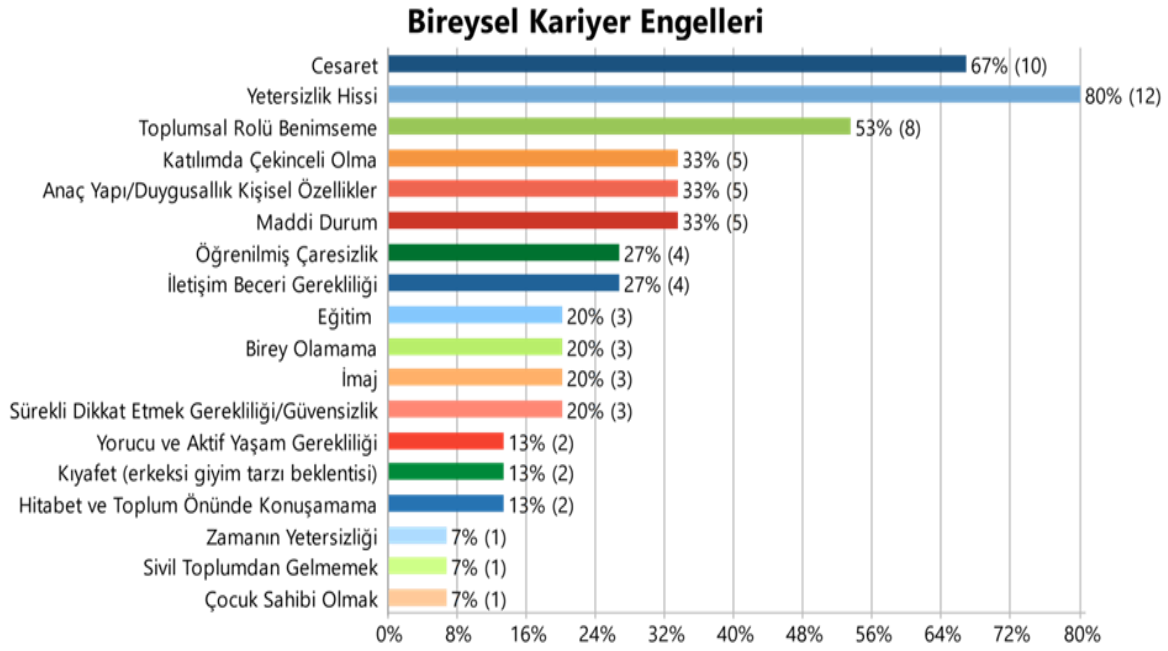
Katılımcılar kadınları siyasi hayatın dışında bırakan kariyer engellerini toplumsal roller ve ataerkil toplum yapısıyla ilişkilendirerek toplumsal kariyer engellerine vurgu yapmıştır. Bununla birlikte eğitim, özgüven, öğrenilmiş çaresizlik ve ekonomik durum gibi bireysel engeller de kariyer engelleri arasında sıralanmaktadır (Tablo 14).

Tablo 14. Kadınları Siyasi Hayatın Dışında Bırakan Kariyer Engelleri



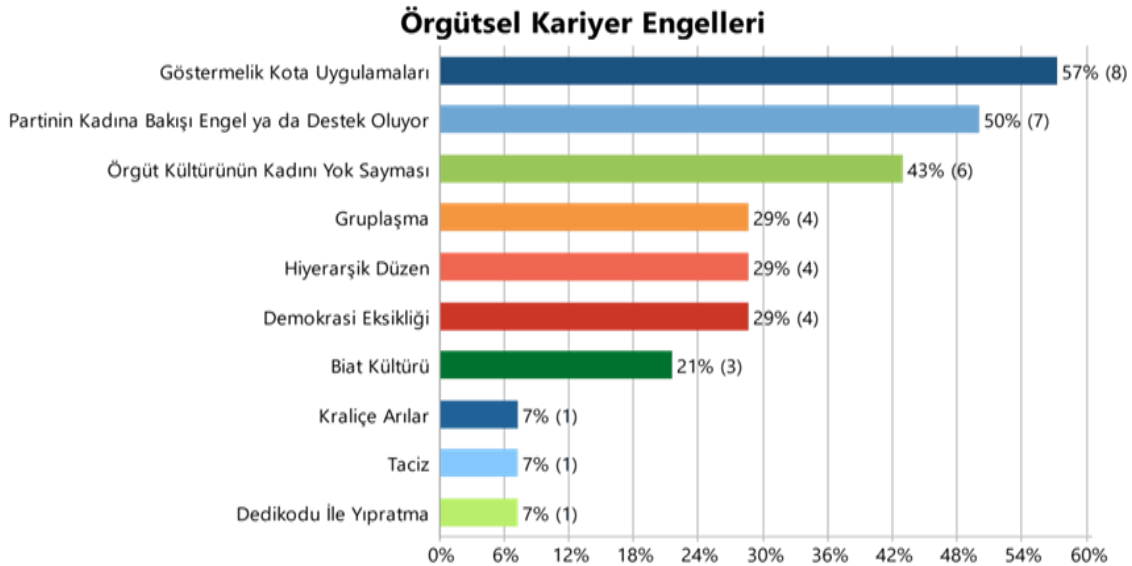
Katılımcılar bireysel kariyer engelleri arasında yetersizlik hissi, cesaretin olmaması ve toplumsal rolleri benimsemeyi görmektedir. Bununla birlikte kişisel özelliklerin, maddi durumun, iletişim becerilerinin, öğrenilmiş çaresizliğin, eğitimin, birey olamamanın ve dış görünüşün de önemli faktörler olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 15).

Tablo 15. Bireysel Kariyer Engelleri



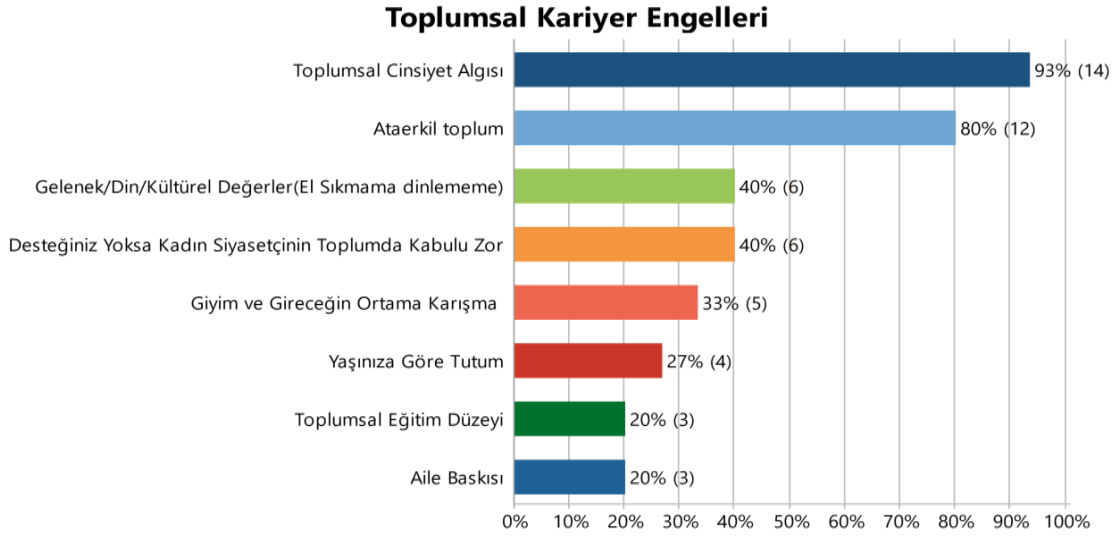
Katılımcılar örgütsel engel olarak çoğunlukla göstermelik kota uygulamalarını görmektedir. Bununla birlikte partinin bakış açısının bunda belirleyici olduğu ifade edilmektedir. Örgüt kültürünün kadını yok sayma eğilimi, parti içi gruplaşma, hiyerarşik düzen, demokrasi eksikliği ve biat kültürünün de kariyer engellerine etkisi olduğu ifade edilmektedir (Tablo 16).

Tablo 16. Örgütsel Kariyer Engelleri



Katılımcılar kadınları siyasi hayatın dışında bırakan toplumsal kariyer engelleri çoğunlukla toplumsal cinsiyet algısıyla ilişkili görmektedir. Bununla birlikte ataerkil toplum yapısı ve kültürel yapı da belirleyicidir. Kadınların aile gibi desteği olmadan siyasette kabul görmelerinin zor olduğu da ayrıca belirtilmektedir (Tablo 17).

Tablo 17. Toplumsal Kariyer Engelleri



6.6. Siyasetin Aile Yaşamına Etkisine İlişkin Bulgular

Katılımcıların çoğunluğu siyasi yaşamın kadınların aile yaşantısında olumsuz etkisi olduğunu düşünmektedir (10 katılımcı). Siyasi yaşamın sürekli aile desteği gerektirdiği, aileye yeterince zaman ayrılmadığı, evdeki düzenin aksadığı, bazen aile ve siyaset arasında tercih yapılmak zorunda kalındığı da belirtilmiştir (Tablo 18).

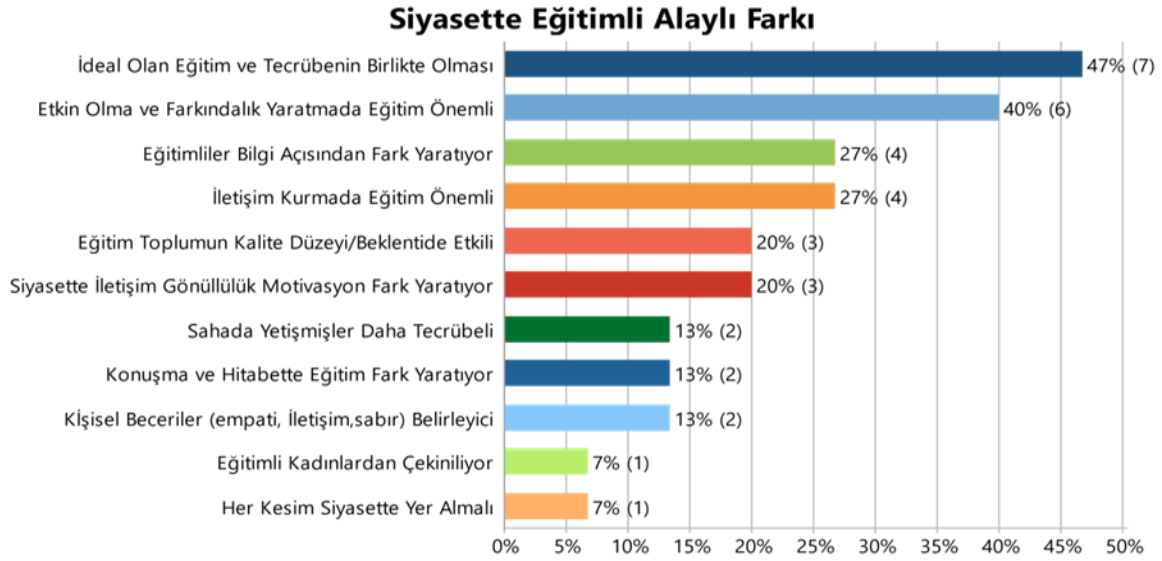
Tablo 18. Siyasetin Aile Yaşamına Etkisi



6.7. Siyasette Eğitimli-Alaylı Farkına İlişkin Bulgular

Katılımcılar genel olarak siyasetin kalitesi açısından eğitimli ve alaylı olmanın fark yarattığını belirtmekle birlikte ideal olanın eğitim ve tecrübenin bir arada olması olduğunu ifade etmektedir. Ancak siyaset alanında eğitimli olanların etkin olma ve farkındalık yaratmada avantajlı olduğu, bilgi açısından fark yarattığı, iletişim konusunda eğitimin önemli olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte sahadan gelenlerin daha tecrübeli olduğu ve bunların dışında kişisel özelliklerin de belirleyici olduğu ifade edilmektedir (Tablo 19).

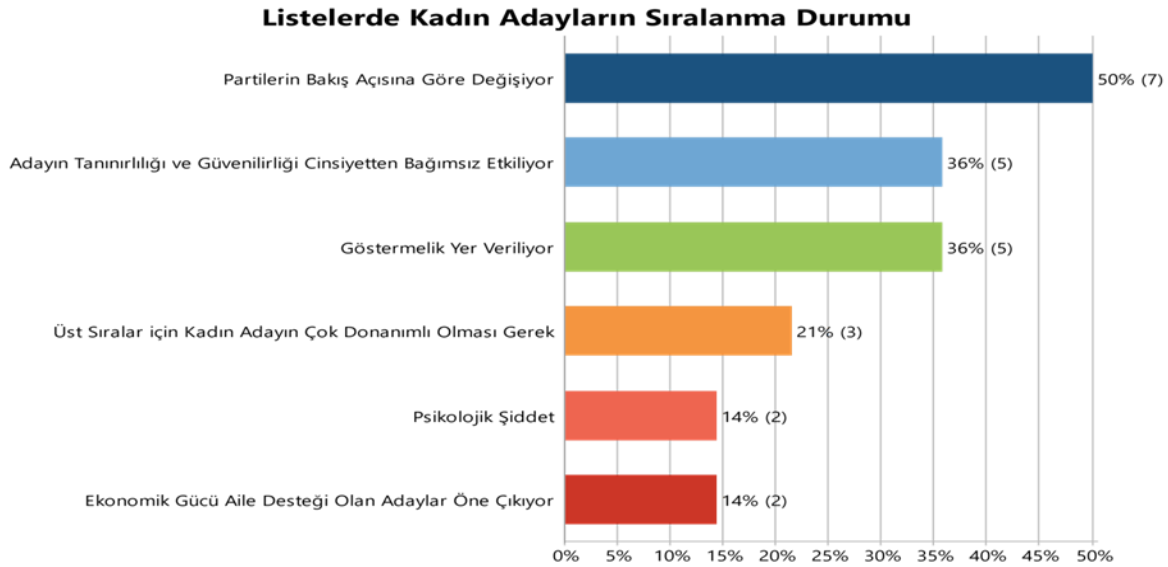
Tablo 19. Siyasette Eğitimli-Alaylı Farkı



6.8. Kadın Siyasetçi Adayların Aday Sıralama Durumuna İlişkin Bulgular

Katılımcılar adaylık sıralamalarındaki durumun çoğunlukla partilerin kadına bakış açısına göre değiştiğini ancak adayın tanınırlığının, güvenilirliğinin, donanımlı olmasının listelerin üst sıralarında yer almalarını etkilediğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte listelerde kadınlara göstermelik olarak yer verildiği, hatta psikolojik olarak şiddete uğratıldığı ifade edilmiştir (Tablo 20).

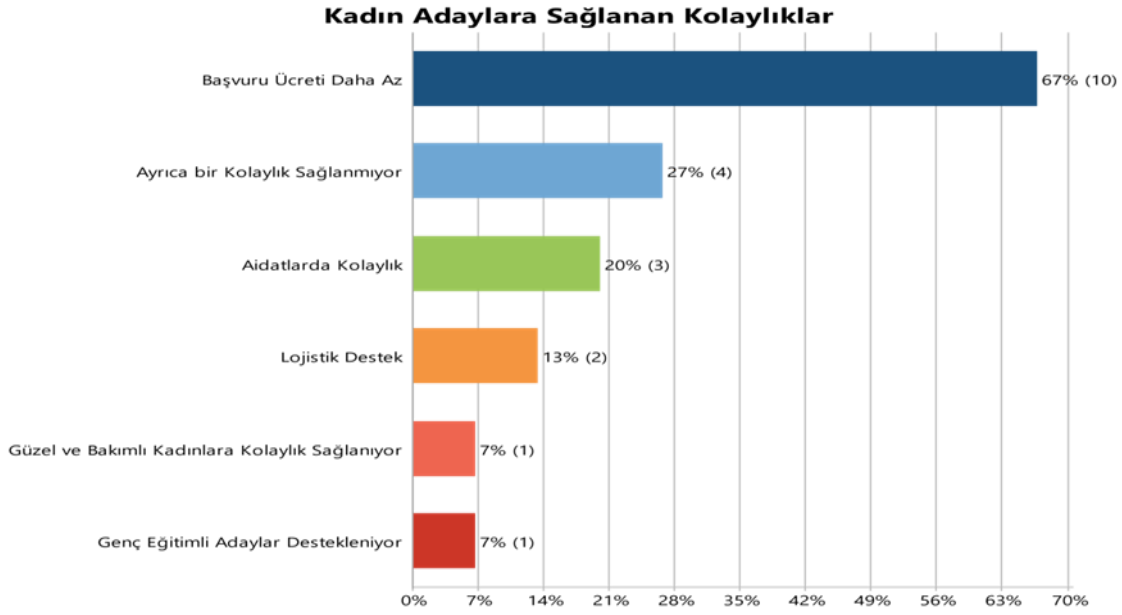
Tablo 20. Kadın Siyasetçi Adayların Aday Sıralama Durumu



6.9. Kadın Siyasetçilere Sağlanan Kolaylıklara İlişkin Bulgular

Katılımcıların çoğunluğu adaylık sürecinde sağlanan kolaylığın başvuru ücreti olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun dışında ayrıca bir kolaylık sağlanmadığı, bazı örgütlerde üyelik aidatı alınmadığı da belirtilmiştir (Tablo 21).

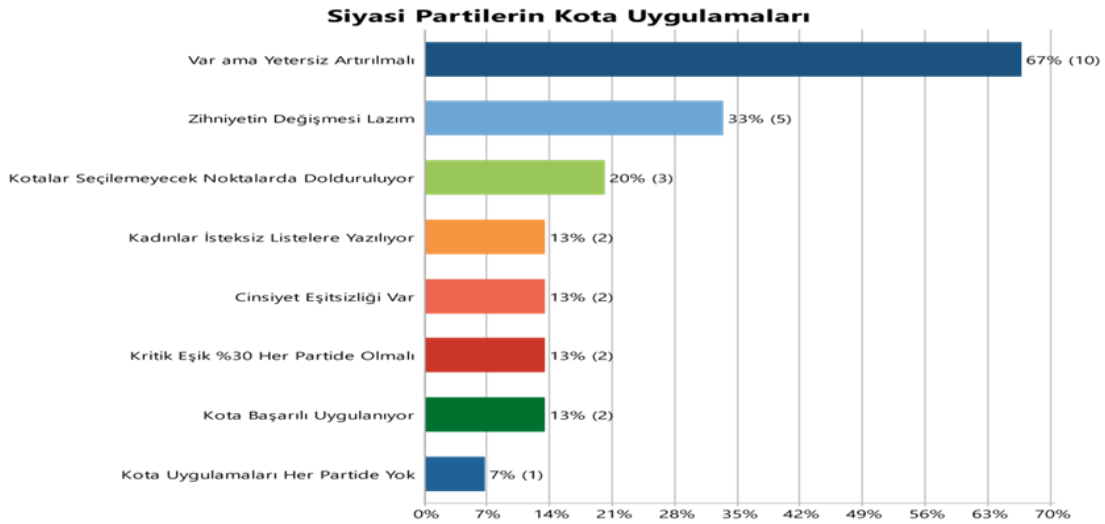
Tablo 21. Kadın Siyasetçilere Sağlanan Kolaylıklar



6.10. Siyasette Kadın Kota Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Katılımcıların %67'si kota uygulamalarının kendi örgütlerinde olduğunu fakat yetersiz olması sebebiyle artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Kota uygulamasının çözüm olmadığını ve zihniyetin değişmesi gerektiğini, kadınların seçilemeyecek notalardan aday gösterilmeleriyle kotaların doldurulduğunu ve kadınların listelere isteksiz bir şekilde yazıldıklarını belirtmişlerdir (Tablo 22).

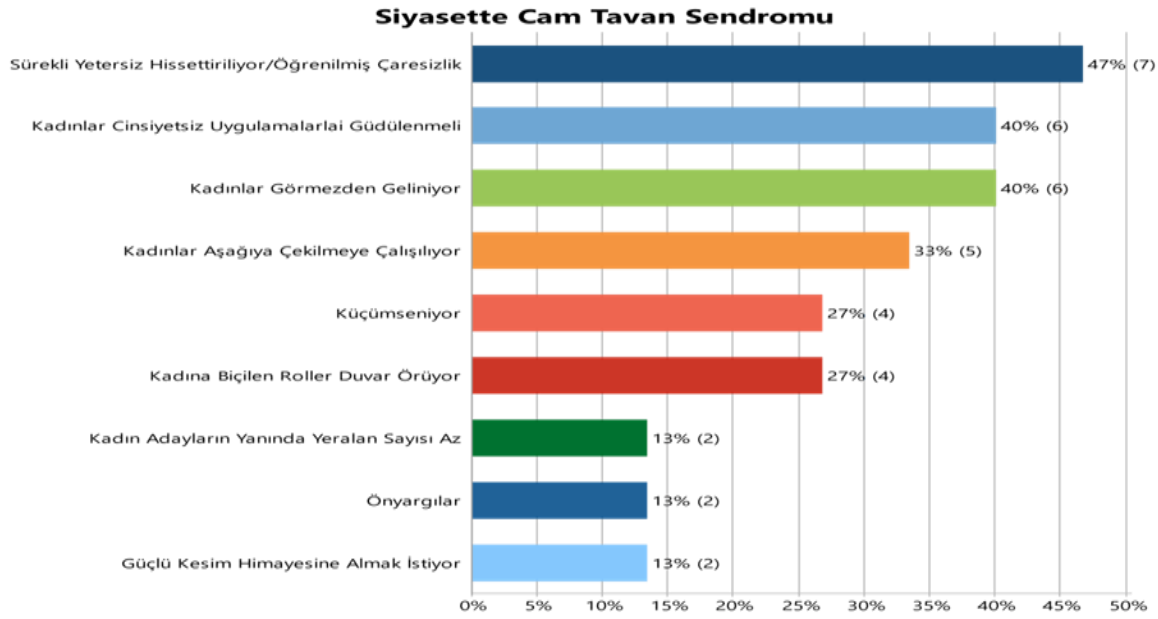
Tablo 22. Siyasi Partilerin Kota Uygulamaları



6.11. Cam Tavan Sendromuna İlişkin Bulgular

Katılımcıların çoğunluğu siyasette kadınların cam tavan sendromuna ilişkin algılarının yetersizlik hissi ve öğrenilmiş çaresizlikle bağlantılı olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda kadınlar cinsiyetsiz uygulamalarla güdülenmeli ve görmezden gelinmemelidir. Küçümsenen ve desteği az olan kadınlar kendilerine biçilen rolleri benimseyerek kendilerine görünmez engeller yaratmaktadır.

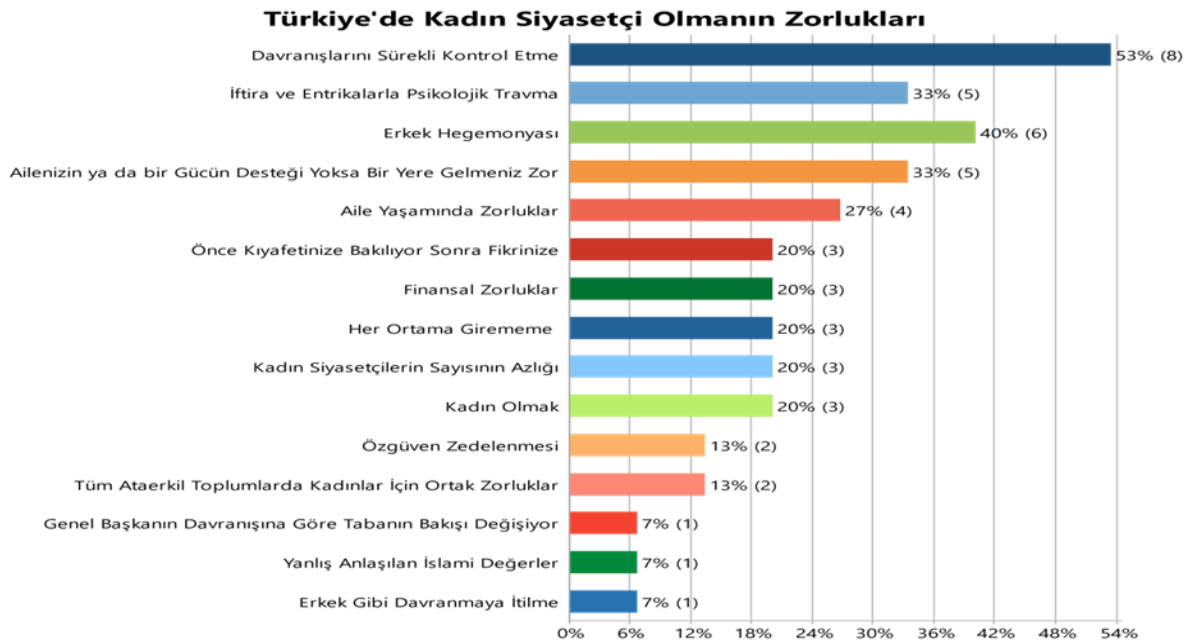
Tablo 23. Siyasette Cam Tavan Sendromu



6.12. Türkiye’de Kadın Siyasetçi Olmanın Zorluklarına İlişkin Bulgular

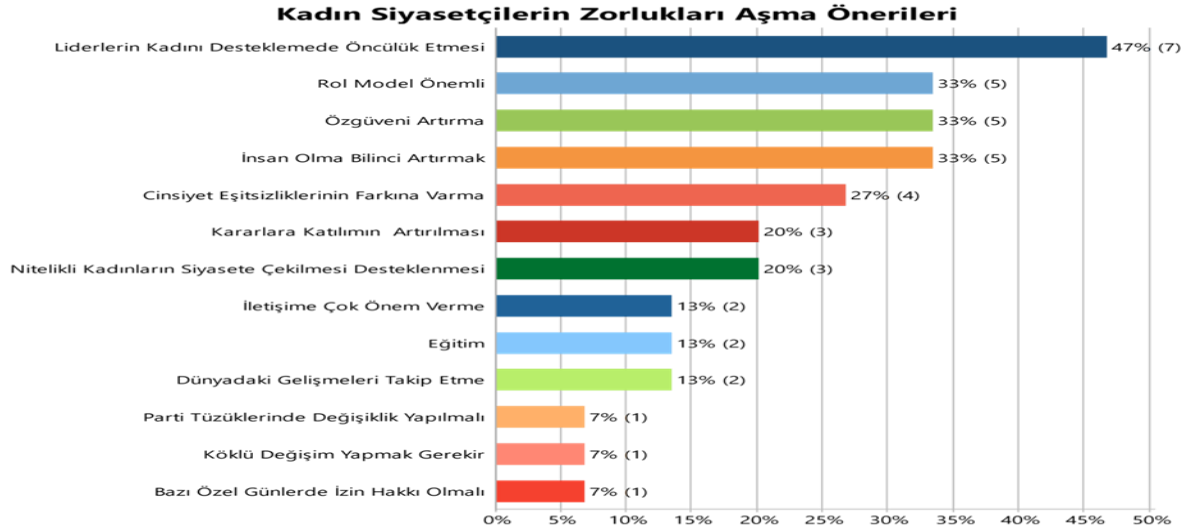
Katılımcılar Türkiye’de kadın olmalarının zorluklarının başında davranışlarının kontrol etmek ve erkek hegemonyasında var olmak olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte iftira ve entrikalarla psikolojik travmaya maruz kalmanın, güç ve destek olmadan bir yere gelemeyecek olmanın, aile yaşantısında karşılaşılan sıkıntıların, maddiyatın da zorluklar yarattığını belirtmişlerdir.

Tablo 24. Türkiye’de Kadın Siyasetçi Olmanın Zorlukları



Katılımcılar, bu zorlukların ancak liderlerin kadının desteklenmesine öncülük etmeleri, rol modellerin ön plana çıkarılması, kadının özgüvenini artıracak adımların atılması, insan olma bilincinin geliştirilmesi, cinsiyet eşitsizliklerinin farkına varılması ve kararlara katılımın artırılmasıyla aşılabileceği görüşündedirler (Tablo 25).

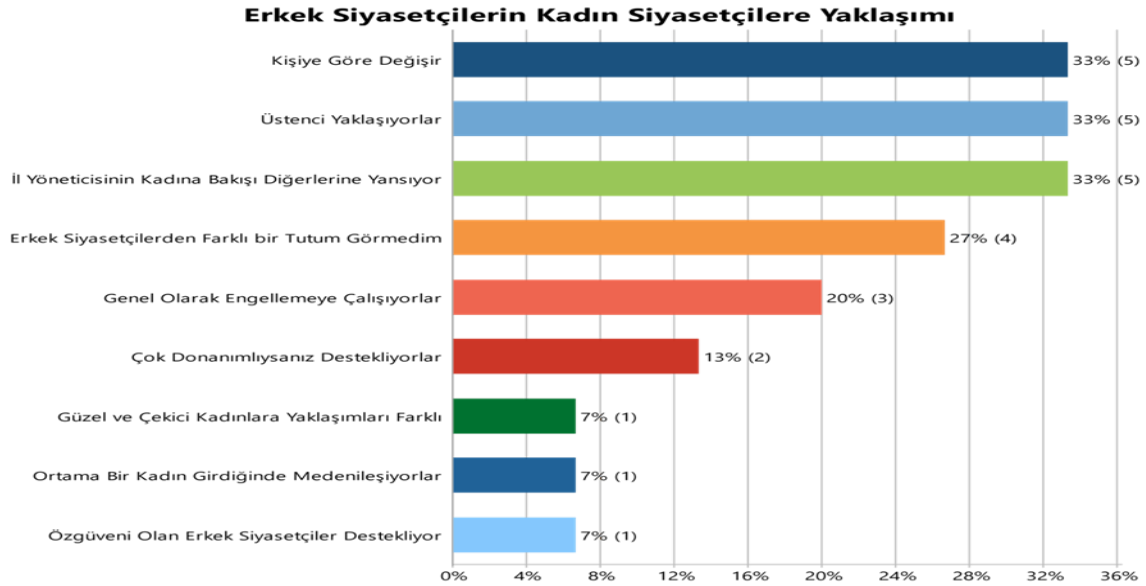
Tablo 25. Kadın Siyasetçilerin Zorlukları Aşma Önerileri



6.13. Erkek Siyasetçilerin Kadın Siyasetçilere Yaklaşımlarına İlişkin Bulgular

Katılımcılar erkek siyasetçilerin kadın siyasetçilere yaklaşımının kişiden kişiye değişiklik gösterdiğini il yöneticisinin kadına yaklaşımının diğer teşkilat üyelerine de yansıdığını belirtmekle birlikte genel olarak erkeklerin üstenci bir yaklaşım gösterdiklerini belirtmişlerdir. Erkek siyasetçiler tarafından farklı bir tutum görmediklerini ve özgüveni yüksek olan erkeklerce desteklendiklerini belirten katılımcıların yanı sıra genel olarak kadını engelleme eğiliminde olan erkeklerin mevcut olduğu da bazı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Tablo 26. Erkek Siyasetçilerin Kadın Siyasetçilere Yaklaşımları



6.14. Kadın Kollarının Kadınların Partinin Asli Unsuru Olmasındaki Etkilerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların çoğunluğu kadın kolları yapılanmalarının kadınların parti içinde asli bir unsur olarak var olmalarına engel teşkil etmediğini, kadın kollarının geniş bir çevre sağlamak yoluyla kadınların yükselmesine imkan tanıdığını ve herkese dokunabilmek suretiyle olumlu etkiler yarattığını belirtmiştir. Bununla birlikte 6 katılımcı yükselmenin

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılan araştırma sonucunda, Cumhuriyet'in 100. yılında siyasette kadın temsili sorunu olduğu belirlenmiştir. Araştırma sırasında yapılan literatür taramaları ve birebir yapılan mülakatlar (görüşmeler) sonucunda elde edilen nitel veriler ile ulaşılan bulgular konu başlıkları bağlamında aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.

Katılımcıların görüşlerine göre Türkiye'de siyasi arenada cinsiyet eşitsizliği vardır. Dünya nüfusunun neredeyse yarısını oluşturan kadınlar, Cumhuriyet'in 100. yılında hala ikinci sınıf insan statüsünde değerlendirilmektedir. Kadınların eğitimleri, sağlık hizmetleri, maddi olanakları, toplum içindeki söz hakları vs. hala beklenen düzeyde değildir. Devlet politikaları açısından kadını güçlendirecek, söz sahibi yapacak, konumunu yüceltecek, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan kadın haklarını iyileştirecek ve özellikle siyasi arenada söz sahibi yapacak, aynı zamanda diğer hemcinslerine de rol model olacak kadınların sayılarını artıracak girişimler yetersizdir. Başka bir ifadeyle Türkiye'de devlet politikaları eril politikalar olarak sürdürülmekte ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldıracak yasal adımlar atılmamaktadır. Çanakkale ili siyasetçi kadınları kapsamında yapılan araştırmada, 15 katılımcının Türkiye'de siyasi arenada cinsiyet eşitsizliği hakkındaki düşünceleri dikkat çekicidir. Katılımcıların % 67'si cinsiyet eşitsizliğinin Türkiye'deki ataeril toplum yapısından kaynaklandığını, bu eril yaklaşımın siyasete de yansıdığını ve değiştirilemediğini vurgulamışlardır. Ayrıca katılımcıların % 27'si kadınların siyasette yetersiz görüldüğünü ve kadınlara da yetersiz olduklarının hissettirildiğini vurgulamışlardır. Kadın bu inançla zamanla kendisini erkeklere göre siyasette daha az yeterli görmeye başlamaktadırlar. Yapılan araştırmada %27 oranla dikkat çeken bir diğer husus, partiler arası kadınlara verilen değişken değer oranıdır. Parti içinde yapılan toplantılar esnasında, kapıların dışına çıkarılan kadınlara karşı bir erkek terörü olduğu ifadelerine yer verilmiştir. Bu konuda ifade eden kadın oranı % 20'dir ve kadınlar kendilerini bu yaklaşım nedeniyle görünmez ve değersiz hissetmektedirler. Bu konuda yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı (Erzen, 2019), siyasette cinsiyet eşitsizliğinin bir sorun olduğu ve siyasetçi kadınların genellikle geri planda kaldığı saptanmıştır.

Siyasette cinsiyet eşitsizliği kavramı yanında, toplumda cinsiyet eşitsizliği kavramı üzerinde de düşünmek gerekir. Bal (2014), gerçekleştirdiği çalışmada kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığın engellenmesi gerektiğinin ve bu sorunun öncelikle bir toplum sorunu olduğunun altını çizmektedir (Bal, 2014). Öncelikle toplumun cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırması gerekir. Dünyaya bir erkek bebek geldiğinde, aileden başlayan eğitim, pembe ve mavi renk ayrımıyla giydirilen evlatlar, erkeklere silah kız çocuklarına bebek verilerek yetiştirilen çocuklar yerine, ailelerin evlatlarını eşit koşullarda yetiştirmesi gerekliliği vardır. Toplumun en küçük biriminden başlayarak, okul eğitimleri bu yönde verilmeli, öğretmenleri ve meslek uygulamalarındaki aşamalarda da kadın erkek eşitliğine dikkat edilerek hareket edilmelidir. Siyasette kadın erkek eşitliği için ise öncelikle parti genel başkanlarının cinsiyet eşitsizliğine izin vermemeleri gerekmektedir. Parti içinde milletvekili adayları, il başkanları, teşkilat başkanları vs. seçilirken, nitelikli ve eğitilmiş insanların kadın erkek ayrımı yapılmadan sıralanması önerilmektedir. Tüm partilerin kadına verdikleri değer ortalamasında değişkenlik olduğu ve toplumun her kademesinde görüldüğü de katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Bu nedenle hem siyasette hem toplumda kadına hakkı olan değerlerin eşit düzeyde gösterilmesi önem arz etmektedir. Cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılabilmesi için ise, katılımcılar % 62 oranı ile siyasette kadının daha fazla söz sahibi olması ve partilerin de kadınlara daha fazla önem vererek kadın sayılarını artırması gerektiğini, % 38 oranında toplumun bilinçlendirilmesi gerektiği hususu, %15 oranında cinsiyete değil, liyakate dayalı yaklaşımların uygulanması gerektiği vurguları dikkat çekicidir.

Demokratik toplumlarda kadınların siyasal yaşama katılımı ve temsili konusunda, eşitliği sağlayabilmek için bir takım ulusal ve uluslararası sözleşmeler kabul edilmiştir, ancak imzalanan bu sözleşmeler uygulamada yerlerini alamamıştır. Dünyada 2023 yılında kadın temsil oranı ancak % 26,7'ye ulaşabilmiştir.

Türkiye cinsiyet eşitsizliği konusunda birçok uluslararası sözleşmeye imza atmış ve yasal olarak da eşitlikten yana bir tavır sergilemiştir. Bununla birlikte yapılan bilimsel çalışmalarda, yayınlanan raporlarda; karar aşamalarında görev yapan üst kademe kadın yöneticilerin veya söz sahibi siyasetçi kadın oranlarının oldukça düşük olduğu ve bu konuda Türkiye'nin az gelişmiş ülkeler sıralamasında yer aldığı görülmektedir. Yapılan araştırmada katılımcıların 9'u uluslararası sözleşmeler hakkında bilgileri olduğunu, ancak bu sözleşmelerin adının sözde var olduğunu, özde ise olmadığını ifade etmişlerdir. Uluslararası sözleşmeler hakkında bilgisi olan bu katılımcıların neredeyse yarısı ise, erkek egemen toplumun ve eril anlayışın alınan ulusal ve uluslararası sözleşmelerin uygulamasında engel teşkil ettiği düşüncesindedirler. Bu durumda işaret edilen ve tekrar edilen önemli husus, ataerkil toplum anlayışının önüne geçilebilecek gerekli önlemlerin daha net yasa uygulamaları ile engellenmesidir.

Katılımcılara göre kadınların siyasette söz sahibi olmadıkları düşünülmektedir. Yapılan araştırmada tespit edilen TBMM'ndeki bakan ve milletvekili kadın sayıları, üniversitelerdeki kadın rektör sayıları, il yönetimlerinde yer alan kadın vali sayıları, bakanlıklarda görevli genel müdür sayıları, il genel meclis üyesi kadın sayıları, kadın il başkanları sayıları vs. yönetici veya söz sahibi siyasetçi güçlü kadın sayıları Cumhuriyet'in kuruluşunun 100. yılına yakışmamaktadır. Katılımcıların % 40'ının kadınların siyasette söz sahibi olmadıkları ve % 40'ının da yeterince söz sahibi olmadıkları verileri, katılımcıların toplamda % 80'inin siyasette söz sahibi olmadıklarını göstermektedir.

Katılımcılar kadınların siyasette söz sahibi olamama nedenleri arasında çoğunlukla din, gelenek-görenek gibi toplumsal kültür özelliklerinin etkili olduğunu, kadınların özgüven eksikliğinin bulunduğunu çünkü kadınlara gerekli desteğin verilmediğini, daha fazla mücadele etmek zorunda kaldıklarını ve maddi-manevi desteği görememelerini ifade etmişlerdir. Bu nedenlere ek olarak kadınların siyasette azınlıkta kaldıkları ve önlerinde rol model göremediklerini çünkü çok az sayıda kadın rol model olduğunu söylemişlerdir. Tüm bunları engellemek için, başarılı kadın siyasetçileri, üst kademe kadın yöneticileri, başarılı kadın personeli ödüllendirmek, arkasından yetişecek kadınlara örnek olarak göstermek tüm kadınları cesaretlendirecektir. Katılımcıların görüşleri özellikle medyada başarılı kadınları ve yaptıkları üstün hizmetleri görmek yönündedir. Eril toplumun da olumsuz haberleri değil, olumlu haberleri izleye izleye fikirlerini zamanla değiştirebilecekleri ve kadına saygı ortamının artacağı inancı mevcuttur. Araştırmalar kapsamında söz sahibi siyasetçi katılımcı kadınlar ise, büyük bir gayret ile mücadele etmeye çabalasalar dahi cam tavam sendromu ile karşı karşıya geldiklerini ifade etmişlerdir. Parti içi toplantılarda veya karar aşamalarında kadınlara söz hakkı verilmemesi, parti propagandaları esnasında parti araçları üzerindeki resimlerinin karartılmaları bu konudaki en çarpıcı örneklerdendir. Dolayısıyla siyasette kadın temsili konusu ciddi bir sorun olarak düşünülmektedir. Yapılan literatür incelemesinde de araştırma sonuçlarıyla benzer sonuçlar elde edildiği (Belli, 2015; Pınarcıoğlu, 2017; Üste, 2017; Değirmenci, 2022), siyasette kadın temsiline toplumsal kültürün etkisinin önemli olduğu, kadınların dikkate alınmadığı, sorunların görmezden geldiği gibi bulguların saptandığı görülmüştür.

Kadınları siyasal hayatın dışında bırakan bazı bireysel, örgütsel ve toplumsal engeller vardır. Katılımcılara göre kadınların erkeklere göre daha fazla misyonu/ görevi vardır, örneğin kadın bir annedir, bir eştir, bir evlattır, bir iş insanıdır, komşudur, ev hanımıdır. Kadın tüm bu misyonları tek bir görevmiş gibi yapar ve hepsinin üstesinden başarıyla gelir. Kadının isterse yapamayacağı hiçbir konu yoktur. Ancak kadınların bu denli çeşitli görevlere sahip olması, kadınların siyasete girmelerindeki bireysel engellerden biridir, çünkü kadın anaç yapılıdır ve örneğin ailesi tüm makamlardan mevkilerden önce gelir. Siyasete giren kadın, siyasette yükselmek istese dahi eş gibi evlat gibi öncelikler, kadının siyasi kariyerini engeller. Çünkü siyasetle ilgilenen kadın, tüm gün evden uzakta çalışmak zorunda kalır, eşinden ve evlatlarından uzaklaşır. Aktif siyasi yaşamın içinde olan kadınların aile yaşamları olumsuz yönde etkilenmektedir. Katılımcıların %73'ü kadınların kariyer engellerinde toplumsal roller konusuna vurgu yapmıştır. Bu roller nedeniyle kadın yavaş yavaş siyasetten uzaklaşmaya başlamaktadır.

Yapılan araştırmada katılımcıların % 80'i bireysel engeller arasında yetersizlik hissi konusuna vurgu yapmışlar, özgüven ve cesaret eksikliğine de %47 ile dikkat çekmişlerdir. Kadınlar kendilerini bireysel olarak yetersiz hissetmektedirler. Başka bir ifadeyle % 40 oranındaki katılımcı özellikle 'öğrenilmiş çaresizlik' hususuna dikkat çekmiştir. Öğrenilmiş çaresizliğin nedeni toplumun ataerkil bakış açısına sahip olması, erkeklerin kadınları dışlaması ve söz hakkının kadınlara verilmemesi gibi nedenlerdir. Halbuki başarılı kadınlar ön plana çıkarılsa, kadınların da en az erkekler kadar başarabildikleri ifade edilse, kadınlar daha nitelikli hale getirilse kadın kendini yetersiz hissetmeyecektir.

Ayrıca kadınlar bireysel olarak, erkeklere göre maddi olarak çok fazla özgür değillerdir. Katılımcıların % 33'ü kadının maddi gücünün erkeklere göre daha zayıf durumda olduğu bilgisine ulaşılmıştır. 'Uluslararası Çalışma Örgütü' verilerine göre, kadınların dünyadaki istihdam oranı %51,6'dır (www.ilo.org/2022), ancak çalışan yoksulların % 60'ı da kadınlardır (www.ilo.org/2019). Uluslararası karşılaştırmalarda, toplumsal cinsiyet açısından gelir eşitsizliğini gösteren endekste Türkiye'nin 146 ülke arasında 133. sırada olduğu görülmektedir. Kadın maddi olarak özgür değildir ve çoğunlukla siyasete de ayıracak bir bütçeye sahip değildir. Siyasette kadının maddi güç sorunu, araştırma kapsamında en fazla üzerinde durulan konulardan biri olmuştur. Kadın siyasal temsil oranını başarıyla artırarak dünya sıralamasında ilk sıraya yerleşen Ruanda örneği gerçekçi kadın kota uygulamalarının yanı sıra kadınların ekonomik olarak güçlendirecek politikaların hayata geçirilmesiyle kadın temsil sorununun aşılabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla kadın istihdamının artırılması, kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi 2023 verileriyle küresel gelişmişlik endeks sıralamasında en gerilerde olan Türkiye için öncelik olmalıdır.

Kadınları siyasal hayatın dışında bırakan bireysel engellerin arasında eğitim sorunu da vardır, çünkü siyasetle ilgilenen kadınlar eğitim açısından olması gereken düzeyde değillerdir. Bu nedenle de eril bir toplum yapısında, eğitimsiz bir siyasetçi kadına itibar edilmemektedir. Ancak katılımcı kadınların sadece %20'si eğitim konusuna vurgu yapmıştır. Eğitim bir toplumun kalkınmasını sağlayacak yegâne önemli husustur. Eğitim sayesinde toplum kalkınır, bireylerin kendilerine olan saygısı ve güveni artar. Eğitim bir bireyin kendisine yapabileceği ve uzun vadede yüksek kazanç sağlayabileceği en önemli yatırımdır. Eğitimli insanlar sayesinde, alınacak yanlış kararlar en aza indirgenebilir, bu nedenle Türkiye'de etkin bir siyaset ve demokrasi için özellikle siyasetle ilgilenen ve kent adına ülke adına kararlar alan kadın siyasetçilerin en iyi eğitimleri almış nitelikli insanlardan oluşturulması konunun en önemli noktalarından biridir. Katılımcıların %73'ü ataerkil toplum yapısı nedeniyle, kadınların ikinci plana atıldıklarını ifade etmişlerdir, ancak toplumun değişmesi bir davranış değiştirme sorunudur. Bu sorunu ortadan kaldıracak tek yol eğitimidir. Kadın siyasetçilerin niteliklerinin artırılması beklenmektedir. Hala günümüzde dünyada okuryazar olmayan kadın oranı %15'in üzerindedir. Türkiye'de bu oran %5'in altında olsa da eğitim açısından cinsiyet eşitsizliklerine sahiptir. Türkiye, Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksinde eğitimsel kazanımlar boyutuyla 146 ülke içinde 99. sıradadır. Hal böyle iken eğitimli kadınların sayıları oldukça düşüktür ve eğitimli kadınlar da siyasete girmeyi tercih etmemektedirler hipotezi ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de kendisini geliştirebilen, değişimlere ayak uydurabilen, çağdaş görüşlü, stratejiden ve politikadan anlayan, siyaset ve yönetim konularında eğitim almış siyasetçi kadınlara ihtiyaç vardır. Katılımcıların çoğunluğu sahada yetişmiş siyasetçi kadınlara işaret etse de, doğru olan hem nitelikli ve iyi eğitimli kadınların hem de sahada çekirdekten yetişmiş siyasetçi kadınların siyasette daha güçlü ve söz sahibi olabilecekleri aşikardır. Bu nedenle siyasetle ilgilenen kadınlar örgün eğitimlerin yanı sıra gerek siyaset okullarında gerekse çeşitli projelerle yetiştirilmeli, siyaset bilimi ve yönetim alanında eğitilerek, daha nitelikli hale dönüştürülmeli ve özgüvenleri artırılmalıdır.

Siyasetçi kadınlardan erkek gibi giyinmeleri, erkekler gibi sert ifadelerle konuşmaları veya erkekler gibi davranışsal tavır sergilemeleri beklenmektedir. Araştırma katılımcılarının % 33'ü siyasetçi kadınların erkekler gibi giyinmesinin bir zorunluluk gibi görüldüğünü ifade etmişlerdir. Katılımcılar siyasi çalışmalar esnasında etek giymeyi asla tercih etmediklerini, kıyafetlerini kapalı yakalı gömlek satan dükkânlardan aldıklarını, etek giyeceklerse de özel

olarak neredeyse yere kadar uzunlukta diktirerek giydiklerini, yeri geldiğinde erkekler gibi ellerini masaya vurarak konuştuklarını ifade etmişlerdir. Toplumsal cinsiyet algısının bu davranışlarda baskın rol oynadığı ifade edilebilir. Kadın siyasetçiler siyasette toplumsal kabul görmek için cinsiyetlerini geri planda tutacak davranışlar sergilemektedir. Oysaki temsil ettikleri kadınların taleplerini dile getirebilmeleri, haklarını savunabilmeleri ve karar mekanizmasında etkin rol alabilmeleri kadın kimliğini öne çıkarmalarıyla gerçek anlamda sağlanabilecektir. Toplumsal cinsiyet baskısını hissetmeden birer cumhuriyet kadını gibi giyinmeleri ve davranış sergilemeleri gelecek nesillere rol model olmalarında önemlidir ve desteklenmesi gerekmektedir.

Literatürde siyasette kadın temsilcilerin bireysel olarak engellerle karşılaşmadıkları sonucuna ulaşan çalışmalarda mevcuttur (Deniz, 2007). Ancak araştırma bu noktada kadınların özgüven, cesaret, eğitim, ekonomik durum gibi özelliklerin yanı sıra öğrenilmiş çaresizlik olarak da ifade edilebilecek içsel motivasyon eksikliği gibi bireysel özelliklerin siyasette aktif rol almalarını etkileyebileceğini göstermektedir.

Siyasetle uğraşan kadınlar tüm bu zorlukları bireysel olarak yaşarlarken, diğer taraftan karşılıklarına örgütsel engeller çıkmaktadır. Katılımcıların %57'si partilerin uyguladığı göstermelik kadın kotalarına dikkat çekmiştir. Siyasi partilerin çoğu uygulamalarında % 30 kadın kotasına yer vermektedir. Ancak, bu oranlar kağıt üzerinde kalmakta uygulamada çoğunlukla kadın adaylar seçilemeyecek sıralara yerleştirilerek göz boyanmaktadır. Türkiye'de partilerin aday sıralamaları incelendiğinde genel olarak kadın adaylara listelerin sonlarında yer verildiği görülmektedir. Bu sadece milletvekili adaylığında değil, partilerin yönetim kadrolarında da benzer durumdadır. Kadın il başkanı sayısı parmakla sayılabilecek kadar azdır. Özetle örgüt içlerinde de ataerkil toplumda da siyasetçi kadınlar yerlerini alamamışlardır.

Araştırma katılımcılarının ortak düşüncesiyle; "Kadınlar siyasette görünmez birer bireydir ve sadece vitrin olarak" değerlendirilmektedir. Halbuki Cumhuriyet'in kurucusu Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK; "Bir toplum, bir millet erkek ve kadın denilen iki cins insandan meydana gelir. Mümkün müdür ki, bir toplumun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça, diğer kısmı göklere yükselebilir!" diyerek kadını yüceltmiş ve kalkınmanın ancak birlikte başarılabileceğini vurgulamıştır. Katılımcıların düşüncesiyle 100 yıl önceki bu görüşün hala anlaşılammış olduğunu da söylemek mümkündür. Türkiye'de kadınların siyasal alandaki görünmezlik sorunu, bilimsel araştırmacılar ve ülkedeki karar vericiler tarafından düşünülmesi ve gerekli önlemler alınmalıdır. Türkiye'de kadın siyasetçi olmak zordur ve zorlukların aşılabilmesi için kadınlara pozitif ayrımcılık yapılmamaktadır. Kadınlar pozitif ayrımcılık da istememekle birlikte, kadın ve erkeğin eşit koşullarda saygı ve hürmetle değerlendirilmesini arzu etmektedirler. Cumhuriyet'in 100. yılına gelindiği bu günlerde siyasette kadın temsiline bir sorun olmaktan çıkarılması en büyük beklentilerdendir. Kadının siyasete girmesindeki ve ilerlemesindeki engelleri ortadan kaldırabilmek için ciddi yasal ve yönetsel düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Kadınlar hem eğitim açısından hem maddi olarak desteklenmelidir. Siyasette temsil sorununun ortadan kaldırılabilmesi için, güçlü siyasetçi kadın sayılarının ve üst kademe kadın yönetici sayılarının artırılması, pozitif örneklerin mecliste, medyada daha fazla yer alması sağlanarak diğer kadınlara da rol model oluşturması önemlidir. Milletvekili seçimlerinde nitelikli ve eğitilmiş kadınlar gerçekten seçilebilecek yerlere getirilmelidirler. Kota uygulamalarında kadın erkek oranı eşitlenmeli, fermuar kota uygulaması gibi uygulamalarla kadın temsilcilerin meclise girmeleri sağlanmalıdır. Bunun yanı sıra seçim başvuru süreçlerinde ekonomik kolaylık sağlanmalı, seçim harcamaları desteklenmelidir. Kadının güçlendirilmeli, özgüveni artırılmalı ve her türlü destek sağlanmalıdır. Gerçekten inanılmalıdır ki kadının girdiği yerler, birer cennet bahçesine dönüşecektir.

Nobel ödüllü iktisatçı Amartya Sen'e göre "kalkınma bir zihniyet işidir" (Aşık, 2013). Bu zihniyet ancak siyaset alanında yapılacak eğitim reformu ile gerçekleştirilebilir. Eğitim reform programı kapsamında nitelikli hale gelen kadın siyasetçiler, ataerkil olan Türk toplumunun da zihniyetini kolaylıkla değiştirebilirler. Toplumsal siyasi kültür ve siyasette kadın temsili sorunu, Cumhuriyet'in 100. yılına ve sonrasına yakışan güçlü Türk kadınlarının ülke siyasetinde söz sahibi olmaları ile birlikte değişecektir. Gazi Mustafa

Kemal ATATÜRK'ün de dediği gibi "Dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir". Kadınlar toplum ve siyaset içinde yerlerini almalı ve takdir edilmelidirler.

KAYNAKÇA

- Abzug, B. S. ve Edgar, C. (1972). Women and politics: The struggle for representation. *The Massachusetts Review*, 13(1/2), 17-24.
- Akalın, T. ve Baş, R., (2018). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın sanatçılara yansması. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 112-128.
- Arikan, T. (1984). Atatürk'ün Türk kadını hakkındaki görüşlerinden bir demet.
- Aşık, O. (2013). Türkiye'yi kadınlar büyütebilir mi?, *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*, Ankara.
- Bal, M. D. (2014). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine genel bakış. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 15-28.
- Bardakçı, Ş. ve Oğlak, S. (2022). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi ve Türkiye, *Toplumsal Politika Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, 71-90.
- Belli, A. (2015), Yerel yönetimlerde kadın temsili ve yerel demokrasi, *Yasama Dergisi*, sayı 31, 65-88.
- Değirmenci, N. (2022). Türkiye'de Kadının Siyasal Temsil Sorunu Üzerine Bir İnceleme. *Fenerbahçe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 409-430.
- Deniz, Ş. (2007). Kadın Parlamenterlerin Bakış Açısıyla Türkiye'de Kadınların Siyasal Hayattaki Temsili. *Journal of Management and Economics Research*, 5(7), 2-16.
- Eroğlu, T. B., (2012). Eğitim örgütlerinde kadınların yönetsel pozisyona yükselmelerinde yönetici ve öğretmenlerin bakış açısıyla cam tavan etkisi. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Bilimsel Araştırma Komisyonu Sonuç Raporu*, Tokat.
- Erzen, M. Ü. (2019). Siyasette cinsiyet eşitsizliği. *Asya Studies*, 2(8), 21-32.
- Gül, S. S. ve Altındal, Y. (2015). Türkiye Siyasetinin Eril Anatomisi: 2015 Seçimlerini Kota Uygulamaları Üzerinden Yeniden Düşünmek. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 9(19), 51-72.
- Hamzaoğlu, M. (2018). Tanzimat'tan erken Cumhuriyet Dönemine Türk sosyopolitik yaşamında öne çıkan kadınlar. *Lectio Socialis*, 2(1), 74-92.
- Heywood, A. (2015). Siyaset, *Adres Yayınları*, Ankara.
- IPU Arşiv (2023). <http://archive.ipu.org/wmn-e/classif-arc.htm>. (Erişim Tarihi: 07.09.2023).
- IPU (2023). <https://data.ipu.org/speakers>. (Erişim Tarihi: 02.09.2023).
- Kocatürk, U. (1984). Atatürk'ün fikir ve düşünceleri. *Turhan Yayınevi*, 3. Basım, Ankara.
- Koray, M. (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye'de "cinsiyet" eşitliği politikaları: Sol-feminist bir eleştirisi. *Çalışma ve Toplum*, 2(29), 13-54.
- Özkan, M. (2020). Siyasal Temsil: Bir Kavramın Dönüşümü. *Felsefe Dünyası*, 1(71), 232-262.
- Pınarcıoğlu, N. Ş. (2017). Eril siyasette kadın temsili (mi?), *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1/1, 12-24.
- Pustu, Y. (2005). Yerel Yönetimler ve Demokrasi, *Sayıştay Dergisi*, 57,121-134. <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423911665.pdf> Erişim Tarihi: 28.09.2023.

- Şahin, Z. (2022). Türkiye’de seçimlerin cinsiyeti: Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze milletvekili genel seçimleri ve kadın temsili (1935-2018). *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (29), 73-96.
- Say, G., (1998). Siyasal değişimde kadın boyutu. *Kurtuluş Matbaacılık*, Kasım, İstanbul.
- Seçtim H., Erkul H. (2022). Yerel yönetimler ve kadın temsili, *Yerel Yönetimlerde Güncel Gelişmeler ve Yerel Siyaset Tartışmaları*, (Ed. Belli A., Aydın A., Tunç A.), 89-122, Orion Akademi, Ankara.
- Sevinç, İ. ve Palavar, A. (2021). Türk Siyasetinde Kadınların İntihap (Seçme Ve Seçilme) Hakkı Elde Etme Süreci ve Ekekon Gazetesine Yansımaları. *Global Journal Of Economics And Business Studies*, 10(19), 1-22.
- Sezer, D. T. (2022). Parlamento seçimlerinde cinsiyet kotaları: *TBB Dergisi*, 159, 51-122. <http://Tbbdergisi.Barobirlik.Org.Tr/>
- Sipahi, E. ve Özsoy, B. (2020). Eril Yurttaşlıktan Eşit Yurttaşlığa: Azerbaycan’da Kadınların Siyasal Katılımı Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 5(10), 151-168.
- T.C. Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008–2013*, Fersa Ofset, Ankara.
- Tosun, A. ve Doğan, C. (2021). Kadının toplumsal cinsiyet açısından kazanımları ve köy enstitüleri. *Balkan ve Near Eastern Journal of Social Sciences (BNEJSS)*, 7(1).
- Turgut, A. Ş. (2019). Türkiye’deki gelir eşitsizliğinin toplumsal cinsiyet, kadının istihdamı ve kadın yoksulluğu açısından değerlendirilmesi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(38), 315-329.
- TÜSİAD (2008). Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği: sorunlar, öncelikler ve çözüm önerileri, <http://www.tusiad.org:7979/FileArchive/KADINRAPOR.pdf> (Erişim Tarihi: 13.10.2014).
- UNDP (2007). Human Development Report 2007-2008.
- UNWOMEN (2020). <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2020/Gender-equality-Womens-rights-in-review-en.pdf> (Erişim Tarihi: 10.09.2023).
- Üste, R. (2017). Yerel seçimlerin cinsiyeti: Seçimler ve kadın temsili. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 18(1), 101-131.m, 207-236.
- World Economic Forum (2007). The Global Gender Gap Report http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2007.pdf (Erişim Tarihi: 12.09.2023).
- World Economic Forum (2023). https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf; (Erişim Tarihi: 12.09.2023).
- Yılmaz, A. (2010). Osmanlı’dan Cumhuriyet’e kadın kimliğinin biçimlendirilmesi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9(20), 191-212.
- YSK (2023) <https://www.ysk.gov.tr/tr/secim-i.%CC%87statistikleri/78318> (Erişim Tarihi: 02.08.2023).